

Handlingsprogram beslutat vid
Kristdemokraternas riksting, september 2013

Sverige – världens bästa land att växa upp i

Kristdemokraterna

Innehåll

SVERIGE – VÄRLDENS BÄSTA LAND ATT VÄXA UPP I	5
SAMMANFATTNING AV RAPPORTENS FÖRSLAG	6
VARFÖR MÅR VÅRA BARN OCH UNGA INTE SÅ BRA SOM DE HAR DET?	12
Normer i konflikt	12
Familjens betydelse ökar	13
EN STÖDJANDE FAMILJEPOLITIK	16
Familjesäkra politiken – tid och rum för relationer	17
Analysera all politik utifrån dess konsekvenser för familjerna	17
Det gränslösa arbetslivet och familjens gräns	18
Stöd för fungerande familjeliv	19
Familjerådgivning	19
Ett förstärkt föräldrastöd, föräldrautbildning och villkoren för familjehem	21
Stöd vid separation och skilsmässa	22
Tid för varje barn – minska barngrupperna i förskolan	22
Uppvärdera familjedaghemmens betydelse	24
Barnomsorgspeng för egna barn	25
KUNSKAP FÖR HELA LIVET	26
Satsa på läsning	27
Inrätta en klassikerlista	28
Stärk läraryrket	29
Lärlöner, lönespridning och karriärmöjligheter	29
Fokus på undervisning – rensa och avlasta	29
Fler lärare – men bara de bästa	30
Rättvisa och rättvisande betyg	32
Kvalitetssäkra skolans metoder	32
Tydliga mål, tydliga krav och tidigt stöd	33
Varje elev ska få stöd att nå sin fulla potential	34
Skolor i utsatta områden	36
Fritidsverksamheten och elevhälsan	37
Elevhälsan	38
Ökad fysisk aktivitet i skolan	39
FRÅN UNG TILL VUXEN – ATT SKAFFA JOBB	40
Bättre matchning – reformera Arbetsförmedlingen	41
Ett lärlingssystem som fungerar	42
Utveckla den yrkesinriktade gymnasieutbildningen	43
Sänka trösklar, minskade risker att anställa	44
EN BOSTADSPOLITIK FÖR BARN, UNGDOMAR OCH UNGA VUXNA	46
Gör det enklare att hyra ut	47
Den första bostaden	48
Byggande av bostäder för unga och studenter	48
Planera med barn i fokus	49
GE BARN OCH UNGA RÄTT TILL EN GIFTFRI VARDAG	50
UNGA SOM BEGÅR BROTT	53
Bekämpa gängkriminaliteten	54
Sociala insatsgrupper	54

Fler synliga poliser.....	55
Stärkt skydd för vittnen	56
Hjälp att hoppa av.....	57
Tidiga reaktioner och insatser som minskar risken för brottslig handling	58
Bättre stöd till unga brottsoffer	59
Medling.....	59
BARN I UTSATTA SITUATIONER – STÄRK DET FÖREBYGGANDE ARBETET	61
Social Impact Bonds.....	61
Barn i ekonomisk utsatthet.....	62
Förbättrat föräldrasamarbete	63
Främja psykisk hälsa	64

Sverige – världens bästa land att växa upp i

Sverige har stått sig väl i tider av ekonomisk oro. Trots finans- och skuldskris har reformer kunnat genomföras för jobb och välfärd med en ekonomi i bibehållen balans. De problem och de förslag vi beskriver i den här propositionen ska ställas i relation till detta. I början av 2013 höll *The Economist* – en av världens mest ansedda tidskrifter – upp Sverige och Norden som föredömen. Vi har lyckats hitta en modell som kombinerar ekonomisk tillväxt med fortsatt social trygghet och stabila statsfinanser.¹ Globalisering, ökad rörlighet av människor, varor och kapital, teknisk utveckling, minskad kollektivism och ökad jämställdhet har tjänat oss väl. Men det finns baksidor.

Det vi kan se är en välfärdsparadox: ”Barn och unga mår inte så bra som de har det”, som någon har uttryckt det. I genomsnitt får barn och unga det ekonomiskt bättre och bättre i Sverige. Samtidigt är rotlöshet, ångest och bristande framtidstro är vardag för alltför många. Vi ser att skolresultaten sjunker och många unga har svårt att få jobb. Den psykiska ohälsan hos barn och unga oroar. Förskrivning av antidepressiva läkemedel till barn och unga ökar. Trots att det har skett en kraftig nedgång i självmordsstatistiken generellt så har antalet självmordsförsök bland barn och unga ökat. Att må bra handlar inte bara om pengar och standard, utan om mycket mer än så. Och att vi fått det bättre i genomsnitt betyder inte att alla har det bra.

Hur våra barn och unga mår är framförallt viktigt i sig – här och nu – för varje enskilt barn. Men det är också viktigt på sikt, för samhället i stort. De mänskliga resurserna blir en allt mer avgörande faktor för ett lands ekonomiska utveckling och konkurrenskraft. På en framtida världsmarknad kan inte Sverige konkurrera med pris utan med kunskap, kompetens och kvalitet. Och människor som har balans i tillvaron och mår bra lär sig mer och presterar bättre. Hemmiljön, familjelivet och uppväxtförhållandena påverkar vår hälsa och livskvalitet. En sund och framgångsrik utveckling av samhället och landet måste därför utgå från familjens villkor och vardag – alla familjers, oavsett hur familjen ser ut. Ingen människa kan fungera optimalt i sina olika roller i livet om man inte har balans i tillvaron. Detta är viktigt i det lilla men också i det stora. Det är viktigt för oss som vuxna, men inte minst viktigt för barnen som är helt beroende av föräldrarnas omsorg och fostran.

Familjen är central för samhällsutvecklingen. Det är den gemenskap som i stor utsträckning formar den framtida generationen. En politik som stödjer familjer är helt centralt och skapar en god spiral som ser till barnens välfärd, individens livskvalitet och ytterst hela landets intressen.

Föreliggande proposition är den Kristdemokratiska partistyrelsens förslag till förändringar på ett antal väsentliga områden för att förbättra villkoren för Sveriges familjer och barn. Det är ett brett område och rapporten rymmer förslag på ett antal områden som Kristdemokraterna bedömer som centrala för familjer, barn, ungdomar och unga vuxna i etableringsfasen.

---

¹ *The Economist* den 2 feb 2013 <http://www.economist.com/news/leaders/21571136-politicians-both-right-and-left-could-learn-nordic-countries-next-supermodel>

Sammanfattning av rapportens förslag

En stödjande familjepolitik

Familjesäkra politiken

- Alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer och nära relationer
- Satsa på forskning om hur det moderna, alltmer gränslösa arbetslivet påverkar familjeliv, personlig hälsa och barnens välbefinnande

Satsa på familjerådgivning

- En familjerådgivningscheck för två besök ska ges till alla nyblivna föräldrar
- Inför familjerådgivningspeng/kundval i kommunerna
- Ett besök hos familjerådgivningen ska kosta max 300 kr
- Kommunerna ska erbjuda minst tio besök till den fastställda maxavgiften
- En kvalitetssäkring av familjerådgivningen behövs. En nationell översyn av vilka som ska få kalla sig för familjerådgivare samt verka som sådana ska därför genomföras

Utöka utbudet av föräldrautbildning, i synnerhet riktat till föräldrar med tonårsbarn.

- Det ska vara obligatoriskt för kommunerna att erbjuda föräldrautbildning
- Öka tillgången till kvalitetssäkrat och lättillgängligt föräldrastöd på nätet, exempelvis via 1177.se som är landstingens och regionernas gemensamma webbplats för råd om vård
- Familjehem bör ges goda förutsättningar för att fullgöra sin viktiga uppgift
- Försöksverksamheten med separationsteam permanentas och sprids till samtliga kommuner om utvärderingen visar på positiva resultat

Ge tid för varje barn – minska barngrupperna i förskolan

- Det ska vara obligatoriskt för kommunerna införa ett maxtak för gruppernas storlek
- I förskolans läroplan ska betonas vikten av att arbeta med de minsta barnens anknytningsprocess och att ge barnen tid att känna sig trygga
- Minska förskolepersonalens administrativa och dokumenterande arbetsuppgifter – ge större utrymme för personalen att prioritera tid med barnen

Uppvärdera familjedaghemmens betydelse

- En skärpning av skollagen införs under 25 kap så att lydelsen blir ”Kommunen ska erbjuda ett barn pedagogisk omsorg[...].”

En kartläggning ska genomföras för att se:

- hur varje kommun arbetar för att rekrytera egna dagbarnvårdare och vilka problem de möter
- hur kommunen informerar föräldrar om familjedaghem som möjlig barnomsorgsform
- hur kommunen informerar om möjligheten att starta familjedaghem
- vilka hinder/svårigheter som familjedaghemmen upplever finns för sin verksamhet

Barnomsorgsavgift ska kunna betalas ut även till den som tar hand om enbart egna barn i det egna hemmet

Kunskap för hela livet

Satsa på läsning

- Fler lärarledda undervisningstimmar med fokus på läsning
- Inrätta en vidareutbildning för lärare som saknar utbildning i läsinlärning
- Inrätta en klassikerlista med böcker, film, pjäser och musik som alla svenska elever ska ha tagit del av när de lämnar skolan

Stärk läraryrket och lärarutbildningen

- Skickliga lärare ska ha en god löneutveckling under yrkeskarriären. Kristdemokraterna ska på kommunnivå verka för att höja lönerna för kunniga och utvecklingsinriktade lärare.
- Rensa bland lärares uppgifter och ansvar. Lärare ska få vara lärare – fokus på mer lärarledd ämnesundervisningstid
- Underlätta för fler vuxna i skolan – exempelvis klassmorfar/klassfarmor eller unga vuxna som rastvakter
- Utveckla och uppvärdera speciallärares och fritidspedagogernas roll i skolan
- Inför högre betygskrav för att kunna antas till lärarutbildningen
- Inför antagningsprov/lämplighetsprov vid antagning till lärarutbildningen
- Gör det lättare att stänga av studenter som visar sig uppenbart olämpliga för läraryrket
- Erbjud fler snabba vägar in i läraryrket. Den som har examen i ett relevant ämne eller yrkeskunskap ska kunna nå lärarexamen genom en kompletterad utbildning i pedagogik. Utbildningen ska kunna genomföras på halvtid och omfatta 60 högskolepoäng heltidsstudier.

Rättvisa och rättvisande betyg

Avgångsbetyg bör kunna överklagas, d.v.s. betyg som påverkar framtida val till högre studier. Omprövning av betyg ska ske om eleven tror sig kunna påvisa att felbedömning skett, i enlighet med regeringens utredare

Kvalitetssäkra skolans metoder

- Vetenskapliga utvärderingar ska i ökad utsträckning ligga till grund för de pedagogiska metoder som tillämpas i skolan
- Det ska inrättas en funktion med ansvar för att utvärdera undervisningsmetoder och stimulera akademisk forskning inom området

- Det behövs mer forskning kring vilka pedagogiska metoder som faktiskt fungerar och ger bra resultat

Tydliga mål, tydliga krav och tidigt stöd

- Elever som inte uppnår målen i grundskolans kärnämnen ska erbjudas sommarskola innan de flyttas vidare till nästa årskurs. Efter årskurs 9 bör sommarskola vara obligatoriskt för de elever som inte når målen.
- En sammanställning av kunskapsläget bör göras för att få en samordning och bättre kvalitet i diagnostiseringen av dyslexi
- Utveckla metoder för tidig upptäckt av läs- och skrivsvårigheter
- Ett särskilt specialläraryft genomförs för lärare som vill vidareutbilda sig till speciallärare.
- Skolors arbete med elever i behov av särskilt stöd bör i större utsträckning utgå från aktuell forskning som visar att förändringar av skol- och klassrumsmiljön har stor betydelse för att minska dessa elevers behov av särskilt stöd

Skolor i utsatta områden

- En satsning på skolorna i de mest utsatta stadsdelarna ska genomföras. Kommunerna ska ha ansvar för att minska klassernas storlek samt att rekrytera de bästa och mest motiverade lärarna genom att bland annat erbjuda högre lön.
- Kontakten mellan hem och skola eller lärare och förälder ska stärkas. Den exakta utformningen ska avgöras på lokal nivå.

Skolbarnomsorg och elevhälsa

- Minska gruppstorlekarna och öka personaltätheten i skolbarnomsorgen. Skolverket bör få i uppdrag att utarbeta en tydligare vägledning för storleken på barngruppen och personaltäthet.
- Möjliggör läxläsning på fritidshemmet.
- En elevhälsogaranti ska införas ger en elev rätt att inom ett dygn få kontakt med elevhälsovården
- Ökad fysisk aktivitet i skolan – Skolor ska ha ett ökat inslag av fysisk aktivitet för eleverna under skolveckan, minst 600 timmar i grundskolan och att detta regleras i timplanen.

Från ung till vuxen – att skaffa jobb

Bättre matchning – reformera Arbetsförmedlingen

- Konkurrensutsatt förmedlingsverksamheten
- Renodla myndighetens (Arbetsförmedlingens) ansvarsområde
- Inför ett system med jobbpeng där arbetsförmedlarna ersätts för varje förmedlat jobb. Ersättningsens storlek bestäms av den arbetssökandes statistiska risk för långvarig arbetslöshet, inte arbetslöshetsperiodens längd
- Inför fritt val där den arbetssökande kan välja aktör
- Skapa ett betygssystem för alla godkända förmedlingsaktörer
- Unga med risk att hamna i långtidsarbetslöshet ska ha möjlighet att få insatser från första dagen, enligt uppdrag till arbetsförmedlingen.

Ett lärlingssystem som fungerar

- Lärlingsanställning införs som ny anställningsform. I ett första steg 18 månaders anställning upp till 23 års ålder, i nästa steg 36 månaders anställning upp till 30 års ålder.
- Företag som anställer en lärling i enlighet med den nya anställningsformen bör få ekonomisk ersättning i någon form för att kompensera handledarkostnader. Det bör övervägas om det kan ske i form av ett skatteavdrag

Utveckla den yrkesinriktade gymnasieutbildningen

- En tvåårig yrkesförberedande utbildning införs, med ett frivilligt tredje år som kan läsas in i efterhand
- Verka för att öka antal veckor i den arbetsplatsförlagda utbildningen
- Skärpa reglerna kring den arbetsplatsförlagda utbildningen genom att inte tillåta praktik på den egna skolan
- Företag som erbjuder praktikplatser för studerande vid yrkesförberedande program ersätts med skatteavdrag för att kompensera handledarkostnader

Sänkta trösklar, minskade risker att anställa

- Ta bort andra sjuklöneveckan och förstärk arbetsgivarens högkostnadsskydd när det gäller sjuklön i syfte att öka sysselsättningen
- Utöka undantaget från turordningsreglerna i LAS så att två personer kan undantas oavsett företagets storlek

En bostadspolitik för barn, ungdomar och unga vuxna

Gör det enklare att hyra ut

- Höj schablonavdraget för uthyrning av bostäder så att vi på sikt får ett system där exempelvis en villaägare kan hyra ut halva sin bostad skattefritt

Den första bostaden

- Inför ett bosparande för unga genom en särskild skattestimulans för personer under 34 år för att därigenom underlätta för unga att ta sig in på bostadsmarknaden

Byggande av bostäder för unga och studenter

- Förenkla regelverket kraftigt i syfte att erbjuda fler ungdoms- och studentbostäder till rimliga kostnader
- Förläng möjligheten att medge tidsbegränsat bygglov för studentbostäder från dagens tio till femton år
- Ge universitet och högskolor samt Försvarmakten rätt att tillhandahålla bostäder för studenter, forskare och tillfälligt försvarsanställda.
- Planera med barn i fokus
- Låt barn och unga i ökad utsträckning få vara delaktiga i planeringsprocesserna

Ge barn och unga rätt till en giftfri vardag

- Öka standardiseringen vad gäller miljö- och allergimärkning.
- Initiera ett pilotprojekt där avloppsreningsverk utrustas med avancerade reningsmetoder som reducerar läkemedelsrester och andra föroreningar som inte reningsverken klarar av i nuvarande processer.
- Gör en översyn av Reach-lagstiftningen i syfte att dels skärpa upp den och dels lägga till nya kemikalier
- Ge EU-länder rätt att införa strängare miljö- eller hälsoskyddskrav än EU-nivån, med hänvisning till en högre politisk ambitionsnivå
- Öka kunskaperna kring nanomaterial och nanoteknik genom nya medel till forskning.
- Ge en offentlig aktör, som bedriver verksamhet för barn, rätt att vid upphandling själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade.
- Låt det blir möjligt att driva förskolor med ”giftfri profil”.

Unga som begår brott

Bekämpa gängkriminaliteten

- Fortsätt att utveckla arbetet med sociala insatsgrupper

Fler synliga poliser

- Fler poliser ska vara synliga i områden med hög brottslighet och i områden med aktiva kriminella gäng
- Polisen bör ha ett utvecklat samarbete med varje skola, gärna med en särskilt utnämnd polis knuten till skolan
- Polisens volontärverksamhet bör utvecklas

Stärkt skydd för vittnen

- Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör prövas i Sverige. Det kan exempelvis vara där allvarliga hot från gäng föreligger
- I syfte att förbättra skyddet för bl.a. vittnen bör fotograferingsförbudet utvidgas till att gälla även domstolarnas väntrum

Hjälp att hoppa av

- Förbättra utslussningen för unga
- Öka stödet till avhoppjourer runt om i landet

Tidiga reaktioner och insatser som minskar risken för brottslig handling

- Av unga som begår brott ska fler döma till ungdomstjänst. Påföljden bör ha en tydlig koppling till brottet.
- Åklagare ska kunna föreskriva kortvarig ungdomstjänst för ringa brott genom ett strafföreläggande

- En särskild nämnd införs som behandlar brott som begåtts av barn under 15 år i en rättsliknande process
- Ungdomsdomstolar införs för ungdomar mellan 15 och 18 år, för en snabbare hantering som tydliggör sambandet mellan en brottslig gärning och reaktionen

Bättre stöd till unga brottsoffer

- Av domstolen utdömt skadestånd ska betalas ut direkt från staten till brottsoffret när en dom vunnit laga kraft. Det är sedan statens uppgift att kräva in pengarna från den dömda. Detta bör gälla person- eller sakskada enligt skadeståndslagen
- Verksamheten med stödcentrum för unga brottsoffer byggs ut till att omfatta hela landet

Medling

- Kommunerna ska bli skyldiga att alltid erbjuda medling även i de fall där gärningspersonen uppfyller medlingslagens kriterier, oavsett de inblandade personernas ålder.
- En nationell samordnare för medling ska tillsättas med uppdraget att sprida fungerande verksamhet i landet.

Barn i utsatta situationer – stärk det förebyggande arbetet

- En försöksverksamhet med s.k. Social Impact Bonds ska prövas. Projektet ska utvärderas och om det faller väl ut bör metoden permanentas och införas på fler områden.
- En politik mot att barn ska växa upp i ekonomisk utsatthet bör vila på två ben. Den bör dels inrikta sig på orsakerna till familjens bristande ekonomi och på att förändra människors livssituation på lång sikt, men också på att förbättra utsatta gruppers ekonomiska standard när de finns i en utsatt situation.
- Föräldrar bör få råd och stöd för att i större utsträckning komma överens om avtal om underhållsbidrag istället för att reglera underhåll via underhållsstöd

Främja psykisk hälsa

- Utveckla och förbättra tillgängligheten till den första linjens sjukvård och den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin.
- Utveckla kunskap och metoder för att identifiera riskgrupper samt metoder för att rikta särskilda förebyggande insatser till barn och unga.
- Intensifiera arbetet mot självskadebeteende, självmordsförsök och självmord hos barn och unga.
- Bidra till samverkan och samordning mellan huvudmännen vid insatser riktade till barn och unga med psykisk ohälsa samt komplexa sjukdomstillstånd och funktionsnedsättningar

Varför mår våra barn och unga inte så bra som de har det?

Familjegemenskap och starka sociala relationer är ett så avgörande mänskligt behov att det till och med går att mäta i livslängd.² Men också utbildningsresultat, psykisk hälsa med mera påverkas.³ Starka nära relationer leder också till att barnens framtidsutsikter förbättras och att den sociala rörligheten ökar.⁴ Enligt en aktuell metastudie är brist på nära relationer och social isolering lika skadligt för hälsan som rökning och alkoholmissbruk.⁵

Familjernas situation och förutsättningar får långsiktiga effekter eftersom det är där nästa generations medborgare formas. Familjen och de nära relationerna har stor betydelse för våra barns och ungdomars framtidsutsikter. Och betydelsen kommer sannolikt att öka, inte tvärtom, som man kan luras att tro av samhällsdebatten.

Normer i konflikt

Sociologen Richard Sennett ställde frågan: ”Vilka värderingar och vanor kan hålla människor samman när de institutioner de lever i faller samman?”⁶ Han menar att dagens samhällsekonomiska system premierar flexibilitet och ombytlighet. Därmed undergrävs de värderingar som bygger hållbara relationer – trohet, lojalitet, långsiktighet. Det blir svårt att förmedla de senast nämnda värderingarna till en uppväxande generation, när samtiden premierar något annat.⁷

När de här värdesystemen frontalkrockar, tenderar kvartalsrapporter att slå ut långsiktiga åtaganden, bildligt talat. Någon har uttryckt det som att ”transaktioner” har ersatt ”relationer” i människors umgänge med varandra. Det är glädjande att antalet separationer mellan föräldrar i Sverige har minskat något hittills under 2000-talet, men minskningen har avstannat de senaste åren. Det är nästan 50 000 barn om året som upplever att deras föräldrar separerar. Vid 17 års ålder har vart tredje barn varit med om att föräldrarna har separerat.⁸

En stödjande familjepolitik bygger på att uppskatta det värde som familjer ger upphov till, det innebär att respektera politikens gränser och att eftersträva vardagsmakt åt familjerna. Det offentliga ska vara med och stödja – att skapa så bra förutsättningar som möjligt för enskilda personer, familjer och större nätverk av människor att hålla samman. Stödet ska bygga på frivillighet. Föräldrar som har ensamt ansvar för sina barn kan behöva ett särskilt stöd i sin viktiga uppgift att ge sina barn goda uppväxtvillkor. En stödjande familjepolitik ska också innehålla stöd till de familjer där föräldrarna väljer att separera och stöd till de familjer där en av föräldrarna av någon anledning inte är närvarande. Forskningen visar att hur en separation går till och hur

---

² Charlotta Levay (2013) ”Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa”, Ds 2013:3, sid 135 Statsrådsberedningen (Delrapport i Framtidskommissionen).

³ Charlotta Levay (2013) sid 136, Ringbäck Weitofte mfl (2003) ”Mortality, severe morbidity and injury in children living with single parents in Sweden: a population based study”. The Lancet (vol 361, January 25 2003) sid 289

⁴ Charlotta Levay (2013) kap 1 och 4.

⁵ Holt-Lunstad m.fl. ”Social Relationships and Mortality Risk”

⁶ R Sennett (2007) ”Den nya kapitalismens kultur”, sid 10, Atlas

⁷ R Sennett (2007), sid 12f

⁸ SCB: http://www.scb.se/Pages/Article_346503.aspx

familjen väljer att ordna sitt liv efter en separation spelar stor roll för hur barn mår. Det är viktigt är att föräldrar tar gemensamt ansvar och är närvarande i sina barns liv. En stödjande familjepolitik ska därför både ge goda möjligheter för familjer att hålla samman och stöd när relationer tar slut.

Familjens betydelse ökar

Kristdemokraterna ser framför allt tre faktorer som gör att familjens betydelse för barnens välbefinnande snarare ökar än minskar:

1. Familjen som en depå

Socialpsykologen Lars Dencik påpekar att forskningen om barns situation länge har hållit fast vid ett individualpsykologiskt/utvecklingspsykologiskt perspektiv. Det kan tyckas märkligt om man jämför med forskning på exempelvis migranternas eller kvinnornas situation. De brukar inte frikopplas från sin omgivning, från samhällsutvecklingen. Även barnens situation måste analyseras utifrån alla de samhälleliga förändringar som sker runtomkring dem.

En sådan förändring är att den sammanlagda förvärvsarbetstiden för två småbarnsföräldrar i Sverige har ökat med i genomsnitt tio timmar per vecka mellan 1976 och 2004.⁹ Kraven på flexibilitet i arbetslivet och i det sociala livet har inneburit stora påfrestningar på såväl föräldrar som barn.¹⁰ Vårt ”turbosamhälle” innebär väldiga påfrestningar på och utmaningar för våra familjer och för våra barn.¹¹ Framtiden är mer oförutsägbar än någonsin. Vi vet bara att förändringarna kommer att vara snabba, inte hur de kommer att se ut.

Vi har också haft en socioekonomisk utveckling som fört med sig sociala, kulturella och politiska förändringar. I takt med att människors ekonomiska trygghet har ökat genom utbyggnad av välfärdssystem, så har familjens betydelse ur ekonomiskt trygghetsperspektiv minskat. Fokus på individens frigörelse har ökat, med risk att lämna henne mer ensam och sårbar. Ibland tolkas det som att familjen skulle ha blivit mindre viktig. Undersökningar visar tvärtom att människor fortfarande värderar tid med familjen mycket högt när de prioriterar vad som är viktigt i livet. Familjen fyller även i dagens samhälle en avgörande och omistlig roll. Livet handlar om mer än ekonomisk trygghet.

Utifrån World Values Survey kan man se ett mönster i de värderingsskiften som har skett världen över, Sverige inkluderat. I postindustriella samhällen tenderar fokus att i allt större utsträckning hamna på självförverkligande.¹² Vårt sammanhang och våra identiteter är inte längre givna. Barns- och ungdomars identitetsformande, både den individuella och gruppidentitet, blir därmed en allt mer komplicerad process.

---

⁹ Charlotta Levay (2013), sid 148, Framtidskommissionen

¹⁰ R Sennet (2007), Levay (2013), sid 146

¹¹ Lars Dencik (2011) ”Att växa upp i turbosamhället – nya villkor och utmaningar”, i antologin Familj, vardagsliv och modernitet (red. Höijer och Höijer. Göteborgs universitet).

¹² Pollock/VanReeken Third Culture Kid (2009) sid 125; California Society for Clinical Social Work skriver: ”It is important to remember that TCKs/Global Nomads have roots in their family, rather than geographical locations.” http://clinicalsocialworksociety.org/docs/continuing_education/ThirdCultureKids.pdf

Lars Dencik jämför barnens tillvaro med ett lopp i Formel 1, där familjen är som depåstoppet: ”Hur man klarar turbolivsloppet beror på vad som sker i depån, dvs. i familjen. Hur man där kan tanka upp tillhörighet, hämta stöd, uppleva värme och återställa sin psykiska balans. Precis som Formel 1-bilarna för sin framfart under ett lopp är beroende av sin depå, är människorna, inte minst barnen, i turbosamhället – i motsats till vad många åskådare föreställer sig som bara låter sig fascineras av själva bilarnas färd på banan – för sin framgång i livet i stigande grad depåberoende.”¹³

2. Familjen är en jämlikhets- och rättvisefråga

Kristdemokraterna vill ha ett samhälle där ingen hålls tillbaka och ingen lämnas efter. Ett dynamiskt samhällsliv där social bakgrund inte avgör din framtid, där den sociala rörligheten är en realitet. Det ger människor hopp om framtiden och främjar sammanhållningen. Faktum är att välfungerande familjer ger våra barn bättre chanser i livet. Den inflytelserike statsvetaren Robert Putnam hävdar att barns framtidsutsikter till stor del beror på vad deras föräldrar svarar på följande fråga: ”Hur mycket tid tillbringar du tillsammans med dina barn?”

Putnam ser en minskad jämlikhet i möjligheter mellan barn från familjer i olika sociala skikt. Skiljelinjen går mellan de barn som växer upp tillsammans med båda sina föräldrar och de som lever med en ensamstående. Det liberala flaggskeppet The New York Times har i ett längre reportage beskrivit detta med rubriken ”Two classes, divided by 'I do'.” Putnam pratar om USA, men resonemanget kan även appliceras på Sverige. Enligt färsk statistik löper de med en låg utbildningsnivå högre risk att separera än vad de högutbildade gör, vilket också gäller de par där den ena partnern är arbetslös. I rapporten ”Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa” varnar Charlotta Levay för att ”...sociala orättvisor reproduceras genom skillnader i hur väl de nära relationerna fungerar.”¹⁴ Risken för ekonomisk utsatthet är tre gånger så hög bland barn till ensamstående föräldrar jämfört med barn till samboende föräldrar – 28, 2 respektive 9, 1 procent år 2009.

Föräldrars tid och engagemang syns också i elevernas skolresultat. Forskning av Andreas Schleicher, som bygger på uppgifter från föräldrar till 5 000 elever, visar att elever som har föräldrar som läser för dem under de tidiga skolåren presterar betydligt bättre resultat i PISA-mätningarna, oavsett socioekonomiska förhållanden. Bara det att föräldrarna frågar hur deras barn har haft det under dagen, om de har några läxor och visar äkta intresse betyder lika mycket som timmar av privatlektioner.¹⁵

Genom att stärka familjer, oavsett föräldrarnas utbildningsnivå eller inkomster, kan politiken bidra till att sociala orättvisor minskas och att alla barn får bättre chanser till goda liv. Ett välfärdssamhälle präglad av jämlikhet och rättvisa står alltså inte i motsats till starka familjer. Tvärtom. Starka familjer är en förutsättning för ett sådant samhälle.

---

¹³ Lars Dencik, ”Att växa upp i turbosamhället”, sid 7.

¹⁴ Charlotta Levay (2013) ”Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa”, Ds 2013:3, Statsrådsberedningen (Delrapport i Framtidskommissionen)

¹⁵ Thomas L. Friedman (2011) ”How about better parents”, artikel i NY Times: http://www.nytimes.com/2011/11/20/opinion/sunday/friedman-how-about-better-parents.html?_r=3&scp=2&sq=friedman%20parents&st=cse&

3. "Globaliseringens barn" behöver en fast punkt i tillvaron

Antalet människor som rör sig över gränser och mellan kulturer har ökat dramatiskt på bara några årtionden. En forskare har med pratat om en "livsbiografiernas globalisering".¹⁶ Idag har var femte barn i Sverige utländsk bakgrund.¹⁷ Till det tillkommer de tusentals svenska barn och ungdomar som rest med sina föräldrar utomlands i myndigheter, företag, bistånds- eller missionsorganisationer. När de kommer hem har de levt en del av sitt liv i en annan kultur. Deras utvecklingsprofil och behov skiljer sig oftast från deras jämnåriga vänner, som bott hela livet i Sverige.¹⁸

Att röra sig över gränser bidrar med viktiga erfarenheter. Många utlandsfödda barn har också fått en fristad från förtryck och förföljelse i Sverige. För dem erbjuder det nya landet trygghet, men den eftertraktade tryggheten åtföljs också ofta av en känsla av rotlöshet och en identitetsproblematik som gör att frågor som "Var kommer du ifrån?" eller "Var är hemma?" kan vara svåra att svara på. För den som inte känner sig helt hemma på någon enskild plats, blir familjens betydelse desto större. Relationer med närstående blir då ännu tydligare livets fasta punkt. Globalisering behöver alltså inte innebära att familjen blir mindre viktig, utan tvärtom att den blir mer viktig.¹⁹

Dessa frågeställningar finns för flera andra grupper av barn, som kallas för *Cross Culture Kids*. Det är barn och ungdomar som lever i, eller rör sig mellan, två eller flera kulturer under sin uppväxt. De kan vara barn till flyktingar, adopterade, eller ha föräldrar från olika kulturer, och så vidare.²⁰

Detta är också en av orsakerna till Kristdemokraternas syn på anhöriginvandring. Att ha familjen nära i den svåra övergång som en flykt eller flytt innebär, ger bättre förutsättningar för barn och ungdomar att mjuklanda i sitt nya hemland Sverige.

---

¹⁶ Ulrich Beck, Vad innebär globaliseringen? (Daidalos, 1998), sid 103.

¹⁷ Statistiska Centralbyrån: http://www.scb.se/Pages/Article_347461.aspx Med "utländsk bakgrund" menas de som själva är födda utomlands eller är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar.

¹⁸ Se Pollock/VanReeken *Third Culture Kid* (1996); Bell-Villada and Sichel *Writing out of Limbo* (Cambridge Scholars Publishing 2011)

¹⁹ Inglehart & Welzel (2005) "Modernization, Cultural Change and Democracy" Cambridge University Press, sid 48-76

²⁰ Pollock & Van Reeken (2009) "Third Culture Kid", sid 31-35.

En stödjande familjepolitik

Familjen är den viktigaste gemenskapen i samhället och den behövs för att människor ska kunna växa och må bra. Den behövs för att barnen ska få omsorg och fostran i en kärleksfull miljö. När familjen fungerar är det en tillitsfull gemenskap som skänker trygghet och stabilitet i en ständigt föränderlig omvärld. På sätt svarar familjen mot grundläggande mänskliga behov. Barn som växer upp i en trygg familjegemenskap får i allmänhet goda förutsättningar att klara livets utmaningar. Fungerar inte familjen som en trygg bas fungerar inte heller samhället. Politikens uppgift är att stödja och förvalta de värden och förutsättningar som bidrar till att familjen kan fungera som en positiv gemenskap för dess medlemmar och därmed för samhället i helhet.

Kristdemokratisk familjepolitik syftar till att stödja familjerna, möjliggöra mer tid för barnen och att öka familjernas frihet. Kristdemokraterna vill därför ge fler valmöjligheter för familjer att välja den livsstil och barnomsorgsform som passar dem och deras barn bäst.

Våra familjepolitiska målsättningar kan sammanfattas i fem punkter:

1. Familjepolitiken ska stödja familjen
2. Familjepolitiken ska möjliggöra mer tid för barnen
3. Familjepolitiken ska öka familjernas frihet
4. Familjepolitiken ska bidra till en trygg familjeekonomi
5. Familjepolitiken ska bidra till förbättrad kvalitet i barnomsorgen

Kristdemokraterna har nyligen antagit ett familjepolitiskt handlingsprogram i vilket vi i korthet föreslår följande:

- För att öka valfriheten och rättvisan i barnomsorgen vill vi genomföra en barntidsreform bestående av friare uttag och flexibilitet i föräldraförsäkringen under barnets tre första år samt en barnomsorgspong för egna barn. På så sätt ökar småbarnsfamiljernas makt över sina egna liv.
- Ytterligare höjd grundnivå i föräldraförsäkringen från dagens 225 kr till 250 kr per dag och höjd lägstanivå från 180 kr till 250 kr per dag
- Fler dagar i föräldraförsäkringen
- Vi vill införa en generell graviditetspong under den sista månaden i graviditeten i syfte att öka tryggheten för gravida kvinnor
- För att ytterligare förbättra kvaliteten i förskolan ska det vara obligatoriskt för varje kommun att fatta beslut om maxtak för barngruppernas storlek utifrån Skolverkets rekommendationer samt att det införs en oberoende kvalitetsuppföljning av förskolan. Maxtaxans utformning bör ses över och staten bör bidra med stimulanspengar för ett system med in- och utcheckning vid förskolan
- Alla föräldrar som separerar ska erbjudas samarbetsamtal där även ekonomiska frågor berörs. Barnbidraget bör delas lika mellan föräldrar i det fall barnet bor växelvis.

Familjesäkra politiken – tid och rum för relationer

Det pågår – och har pågått under ett antal årtionden – en individualisering i samhället. Människor kan idag, på ett helt annat sätt än tidigare, välja att utforma sina liv utifrån egna önskemål, värderingar och intressen. Olika grupptillhörigheter och kollektiva förväntningar är inte på något sätt oviktiga, men de tenderar att betyda allt mindre för de olika val personer gör vad gäller exempelvis utbildning, yrke, familjebildning, religiös tillhörighet och politisk övertygelse. Inte minst är individualiseringen tydlig när det gäller mediakonsumtionen. Idag kan alla välja sin unika mix av nyheter, underhållning, dokumentärer, film och musik genom ett stort antal TV-kanaler och ett nästan obegränsat utbud på Internet.

I stora drag är individualiseringen positiv. Den kan innebära att enskilda personers makt över sina egna liv ökar. Fler kan välja att gå sin egen väg genom livet. Allt fler kan förverkliga sina egna drömmar och livsmål.

Men det finns också avigsidor och risker med utvecklingen. Om individualiseringen leder till bräckligare, mindre stabila, gemenskaper kan tilltron, tryggheten och sammanhållningen i samhället påverkas negativt. Inte minst kan detta drabba barnen som är beroende av trygga och stabila relationer med sina föräldrar för att utvecklas positivt. Men nära relationer är inte bara viktigt för barn utan påverkar välbefinnande, hälsa och livslängd även för vuxna. Enligt vissa studier är social isolering lika skadligt som rökning och alkoholmissbruk.²¹

Politiken i stort, men inte minst familjepolitiken, bör därför utformas med hänsyn tagen till människors behov av att leva i nära gemenskap med andra. Om målet är människors välbefinnande är det alltför kortsiktigt att enbart fokusera på ekonomisk tillväxt, minskad arbetslöshet, bättre miljö eller något annat. Hur viktiga dessa målsättningar än är – och de är mycket viktiga – så bör politiken utgå från en helhetssyn på människan och alltid ta hänsyn till behovet av familj och nära relationer.

Analysera all politik utifrån dess konsekvenser för familjerna

Kristdemokraterna föreslår:

- **Alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer och nära relationer på samma sätt som man idag beaktar bl.a. miljöaspekter**

Hemmiljö och familjeliv påverkar vår hälsa och livskvalitet. Och i ett bredare perspektiv blir de mänskliga resurserna en allt mer avgörande faktor för ett lands konkurrenskraft och ekonomiska utveckling. Människor som har balans i tillvaron och mår bra lär sig mer och presterar bättre. Familjernas situation och förutsättningar får också långsiktiga effekter eftersom det är där nästa generations medborgare formas.

Det handlar inte bara om familjepolitiken. Familjernas förutsättningar påverkas av beslut inom en rad olika politikområden – skattepolitik, socialförsäkringarnas utformning, skolpolitik, arbetsmarknadspolitik, integrations- och migrationspolitik, bostadspolitik – listan kan göras lång.

---

²¹ För referenser, se Levay, Charlotta (2013), ”Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa”, sid. 135

Vi anser därför att alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer och nära relationer. Det kan handla om att identifiera hur ett förslag påverkar familjernas ekonomiska situation, hur balansen mellan arbete och fritid upprätthålls och hur det påverkar förutsättningarna att värna och vårda positiva familjerelationer. Vi vill helt enkelt familjesäkra politiken. Idag görs liknande bedömningar vad gäller bland annat miljöaspekter. Flera andra länder har utformat modeller för familjekonsekvensanalyser. Australien och Nya Zeeland är två exempel.

Det gränslösa arbetslivet och familjens gräns

Kristdemokraterna föreslår:

- **Satsa på forskning om hur det moderna, alltmer gränslösa arbetslivet påverkar familjeliv, personlig hälsa och barnens välbefinnande**

Dagens arbetsliv karaktäriseras av globalisering, snabb teknisk utveckling, begränsade resurser, samt ökad kostnadsjakt. Företag och organisationer rationaliserar, omstrukturerar, använder tillfällig arbetskraft och kräver flexibilitet, lojalitet och engagemang från medarbetare. Detta är faktorer som i hög grad påverkar många anställdas vardag.

För många yrkeskategorier är också de tydliga ramar som tidigare präglade arbetslivet borta. Gränserna för när och var arbetet ska utföras och när man ska förväntas vara tillgänglig för arbetsgivare, kollegor, kunder och uppdragsgivare på mobil och mejl är otydligare än tidigare. Arbetsförhållandena präglas av gränslöshet och flexibilitet. Bärbar dator, trådlös Internetuppkoppling och smartphones gör att många arbetsuppgifter kan utföras var som helst, när som helst. Det skapar förutsättningar till flexibla lösningar som gynnar den anställde. Men det finns också förutsättningar att vara tillgänglig och utföra arbete på kvällar, helger, under semestern och när barnen är sjuka, något som kan vara svårt att säga nej till om det etableras som norm.

Den flexibilitet som ny teknik möjliggör uppskattas av många. Den ökar friheten och skapar större möjligheter att själv påverka och styra det egna arbetet. Tekniken kan göra det enklare att förena familj och arbetsliv. Men det finns också risk för ökad stress och mindre tid för återhämtning. Även familjelivet kan påverkas. Om chefer, medarbetare, kunder eller uppdragsgivare gör sig påminda även i hemmet, i de privata sammanhang där de nära relationerna vårdas, kan det ge upphov till lojalitetskonflikter och svåra gränsdragningar för den enskilde att hantera. Det kan utsätta relationer för svår press.

Politik och lagstiftning är ett alltför trubbigt verktyg för att komma åt de problem och den stress som det gränslösa arbetslivet kan ge upphov till för familjer och enskilda. Regleringar skulle sannolikt försvåra såväl för företagande som familjeliv. Men Kristdemokraterna anser att det behövs mer kunskap om det moderna arbetslivets villkor och hur det påverkar familjeliv, personlig hälsa och barns välbefinnande. Detta är inte minst viktigt eftersom det är fler äldre lämnar arbetsmarknaden än unga som kommer in och medellivslängden hos den svenska befolkningen ökar. I dagsläget ska 100 personer försörja 70 personer utöver sig själva och inom

50 år ska 100 personer försörja 88 personer.²² För att minska den belastning på välfärdssystemen som detta innebär behöver fler arbeta längre upp i åldrarna. För att uppnå detta behöver vi verka för ett arbetsliv som präglas av en god arbetsmiljö där man kan uppnå balans i tillvaron och få tid för livets olika delar.

Lite drygt en fjärdedel av arbetskraften i Sverige är sysselsatta inom den offentliga sektorn.²³ Det är viktigt att offentliga arbetsgivare, som är direkt eller indirekt politiskt styrda, går före i aktivt arbetsmiljöarbete.

Stöd för fungerande familjeliv

Familjesituationen har stor betydelse för människors välfärd, hälsa och trygghet. Konflikter i familjen påverkar barnens hälsa och därför är det viktigt med förebyggande åtgärder. Enligt Socialstyrelsen visar studier att familjerådgivningen kan bidra till förbättrade parrelationer, ett funktionellt familjeklimat samt förbättrad hälsa för individerna.²⁴ Satsningar på familjerådgivning och föräldrastöd är således bra sätt att främja familjestabilitet och att förbättra situationen för barnen. Familjerådgivning och föräldrastöd är förebyggande barnvårdsarbete!

Familjerådgivning

Grundtanken med familjerådgivning är att skapa en verksamhet med låga trösklar dit människor med förtroende och i skydd av en absolut sekretess kan vända sig med sina mest privata relationsproblem. Syftet är att bistå par så att de kan hantera sina konflikter, problem och krissituationer på sådant sätt att de vill fortsätta leva tillsammans. För dem som väljer att separera kan rådgivningen vara ett sätt att få hjälp med att hantera konflikter och att underlätta samarbete och ett gemensamt föräldraskap även om de lever på skilda håll. Det finns svensk forskning och utvärdering som visar att familjerådgivning har en positiv effekt på den självrapporterade kvaliteten i parförhållanden.²⁵

Kristdemokraterna medverkade under regeringstiden 1991-1994 till förstärkt familjerådgivning och numera är varje kommun skyldig att erbjuda familjerådgivning. Under 2010 hölls ungefär 109 000 familjerådgivningssamtal med knappt 60 000 personer. Det motsvarar 9 personer per 1 000 i befolkningen. Knappt 43 000 barn berördes direkt eller indirekt av dessa samtal. I cirka 80 procent var de besökande gifta par eller samboende. Totalt satsar Sveriges kommuner strax under 200 miljoner kronor varje år på familjerådgivningen, vilket motsvarar mindre än 1 procent av kommunernas totala kostnader för individ- och familjeomsorg, när ekonomiskt bistånd är borträknat.²⁶ Kristdemokraterna bedömer att det är motiverat för det offentliga att satsa ytterligare på denna verksamhet.

---

²² Siffrorna presenterades på Arbetsmiljöräknsdagen 2011 och är hämtade från prognoser från Arbetsförmedlingen och SCB. Källa: Arbetsmiljöverket (2013), "Historisk utveckling och samtida tendenser inom arbetsmiljöområdet", Rapportserie 2013:4, sid. 10

²³ Statskontoret (2011), "Den offentliga sektorns utveckling. En samlad redovisning 2011."

²⁴

²⁵ Se t.ex. (1) Lundblad, Ann-Marie: "Kärlek och hälsa" Doktorsavhandling i folkhälsovetenskap (2) Kollind, Anna-Karin (2002), "Äktenskap, konflikter och rådgivning. Från medling till samtalsterapi." (3) Ahlborg, Lilleengen, Lönnfjord och Petersen (2009), "Quality of dyadic relationship in Swedish men and women living in long-term relationships and in couples in family counselling – Introduction of a new self-report measure, QDR36.", Nordic Psychology 2009, Vol. 61(3) och (4) Teke, Margareta (2009), "Utvärdering av Familjerådgivningen i Jönköpings län", Forskningsrapport 2009, Familjerådgivarna i Småland

²⁶ Uppgifter från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Kristdemokraterna föreslår:

- **En familjerådgivningscheck för två besök ska ges till alla nyblivna föräldrar**
- **Inför familjerådgivningspeng/kundval i kommunerna**
- **Ett besök hos familjerådgivningen ska kosta max 300 kr**
- **Kommunerna ska erbjuda minst tio besök till den fastställda maxavgiften**
- **En kvalitetssäkring av familjerådgivningen behövs. En nationell översyn av vilka som ska få kalla sig för familjerådgivare samt verka som sådana ska därför genomföras**

Familjerådgivningen fungerar bäst i ett tidigt skede innan alltför stora läsningar uppstår. För att så ska ske måste familjerådgivningen avdramatiseras exempelvis genom att denna möjlighet introduceras på ett tidigt stadium. När ett par blir föräldrar för första gången vill vi därför att de får två gratischeckar till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov. Tillsammans med dessa checkar ska information finnas som beskriver vad familjerådgivningen kan erbjuda.

Eftersom familjerådgivningen är inriktad på att ge stöd i krissituationer är det viktigt att väntetiderna inte får vara allt för långa. Vi vill därför införa en familjerådgivningspeng som ger föräldrarna möjlighet att välja mellan privata och kommunala vårdgivare i flera kommuner. Ett liknande kundvalssystem finns i några kommuner som har lett till ökat antal familjerådgivare och således bättre tillgänglighet.

En annan viktig fråga ur ett tillgänglighetsperspektiv är att avgifterna till familjerådgivningen. Enligt lagstiftningen får kommunerna ta ut avgifter men de bör läggas på en sådan nivå att de inte avhåller enskilda från att vända sig till den kommunala familjerådgivningen. Avgifterna varierar starkt mellan olika kommuner från helt avgiftsfritt till 520 kr på Lidingö. Stockholm höjde sin avgift med 200 kronor till 450 år 2010.

Avgiften har sannolikt en inverkan på efterfrågan och därmed tillgängligheten, i synnerhet för familjer med lägre inkomster. För att sänka trösklarna till familjerådgivningen föreslår vi därför att kommunerna maximalt ska ta 300 kr för ett besök hos familjerådgivningen. Det motsvarar en vanlig kostnad för besök hos en specialläkare. Dessutom ska kommunerna erbjuda minst tio besök till den fastställda maxavgiften.

De som arbetar med familjerådgivning måste vara lämpliga för denna uppgift. I dag är familjerådgivare oftast socionomer med vidareutbildning i parrelationer och parsamtal. De kan också vara psykologer eller psykoterapeuter. Det finns en särskild auktorisation för familjerådgivare som utfärdas av Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare.²⁷ Svenska kyrkan har en egen auktorisation som kräver vidareutbildning i livsåskådningsfrågor. Utbildade psykologer och psykoterapeuter har legitimation. Förutom dessa grupper finns det även andra som i dag erbjuder familjerådgivning. Det finns kritik mot kvaliteten bland familjerådgivare och att vem som helst kan bli det. Vi anser att frågan om vilka som ska få erbjuda familjerådgivning och kalla sig för familjerådgivare bör ses över. En kvalitetssäkring bör införas.

---

²⁷ <http://www.kfr.nu/>

Ett förstärkt föräldrastöd, föräldrautbildning och villkoren för familjehem

Föräldrarna är de viktigaste personerna i ett barns liv. Det finns situationer då föräldrar upplever svårigheter i sitt föräldraskap eller har behov av stöd för att hantera nya situationer. Det offentliga ska inte ta över föräldrarnas roll. Däremot ska det offentliga erbjuda stöd och hjälp i föräldrarnas viktiga uppgift. Stöd till föräldrarna är också ett stöd till barnen.

Kristdemokraterna föreslår:

- **Utöka utbudet av föräldrautbildning, i synnerhet riktat till föräldrar med tonårsbarn. Det ska vara obligatoriskt för kommunerna att erbjuda föräldrautbildning**
- **Öka tillgången till kvalitetssäkrat och lättillgängligt föräldrastöd på nätet, exempelvis via 1177.se som är landstingens och regionernas gemensamma webbplats för råd om vård**
- **Familjehem bör ges goda förutsättningar för att fullgöra sin viktiga uppgift**

En stor del av dagens föräldrastödinsatser fokuserar på de mindre barnen och nyblivna föräldrar. Detta är en riktig prioritering eftersom forskning talar till förmån för tidiga insatser. Samtidigt ser vi ökande problem med psykisk ohälsa och oro bland våra tonåringar. Även lite större barn och tonåringar är i behov av sina föräldrars tid och uppmärksamhet. Kristdemokraterna föreslår därför tillsammans med övriga allianspartier en förlängning av möjligheten att ta ut föräldrapenning tills barnet är 12 år. Men även andra föräldrastödande åtgärder bör i större utsträckning utformas så att de tillgodoser tonårsföräldrars behov.

Det finns en efterfrågan bland föräldrar om att kunna få prata och rådgöra med någon om föräldrarollen och barnets utveckling. Det befintliga utbudet av stöd motsvarar inte detta behov, inte minst vad gäller stödet till föräldrar med tonårsbarn.²⁸ Vi vill därför öka tillgången till föräldrautbildning genom att göra det obligatoriskt för kommunerna att erbjuda föräldrautbildning. Folkhälsoinstitutets hälsoekonomiska beräkningar visar att det är kostnadseffektivt att satsa på föräldrastöd. Varje satsad krona på strukturerade föräldrastödsprogram ger två kronor tillbaka inom ett år.²⁹

Det finns också ett behov av lättillgängligt och kvalitetssäkrat stöd till föräldrar via nätet. Därför vill vi utveckla och förstärka den delen på landstingens och regionernas gemensamma webbplats för råd om vård, 1177.se.

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt. Men alla är inte så lyckligt lottade att de föds in i familjer som fungerar och ger trygga förhållanden. Familjehem, jourhem och kontaktfamiljer/kontaktpersoner har en oerhört viktig uppgift för barn och ungdomar som behöver omsorg och trygghet utanför den familj som de fötts in i. Kristdemokraterna har tillsammans med alliansregeringen drivit igenom förbättringar på detta område. Det handlar om att familjehemmen ska ges den utbildning som behövs, att verka för att de barn och unga som placerats i ett familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (HVB) får hälso- och sjukvård och att en särskild socialsekreterare ska ansvara för kontakterna med barnet eller den unge. Den särskilt utsedda socialsekreteraren ska besöka barnet regelbundet och i den omfattning som är lämplig utifrån barnets och den unges behov och önskemål. För att stärka kvaliteten i verksamheten har socialnämnden ett ansvar att se till att det finns rutiner för att förebygga,

²⁸ SoU 2008:131, ”Nationell strategi för samhällets stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap”

²⁹ FHI (2013) ”Hälsoekonomisk analys av föräldrastödet”

upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden. Kristdemokraterna anser att det är av största vikt att skapa goda villkor och förutsättningar för familje- och jourhem samt att säkra att kvaliteten är så god som den någonsin kan vara. Det finns ett flertal frågor som behöver utredas i detta sammanhang, inte minst vad gäller rätt till tjänstledighet och villkoren för ersättning från socialförsäkringarna.

Stöd vid separation och skilsmässa

Kristdemokraterna föreslår:

- **Försöksverksamheten med separationsteam permanentas och sprids till samtliga kommuner om utvärderingen visar på positiva resultat.**

Det går inte att undvika separationer och skilsmässor mellan föräldrar. Det finns förhållanden som inte fungerar, där det bästa för alla inblandade parter är att föräldrarna går skilda vägar. Men föräldraskapet och ansvaret för barnen kvarstår även efter en separation. Och för barnet är det, i de allra flesta fall, det bästa att ha en relation till båda sina föräldrar även om de inte lever tillsammans. Och forskningen är entydig – vårdnadstvister och svåra konflikter är aldrig gynnsamma för barn. Sett ur barnets perspektiv finns det starka skäl för att förebygga eller dämpa konflikter mellan separerande eller särlevande föräldrar.

Kristdemokraterna har tagit initiativ till en försöksverksamhet med s.k. separationsteam. Det bygger på en tvärprofessionell samverkan mellan olika huvudmän och professioner för att i samband med en föräldraseparation gemensamt och samordnat bistå både föräldrar och barn med lämpliga insatser utifrån de behov som finns i det specifika fallet. Det kan handla både om insatser av rådgivande och stödjande karaktär i frågor om exempelvis barns kostnader, föräldrars underhållsskyldighet, familjeekonomiska förmåner, barns behov och rättigheter, och om insatser av terapeutisk karaktär eller andra insatser som syftar till att få till stånd ett fungerande samarbete mellan föräldrarna i frågor som rör barnets omsorg och person.

Det har i tio kommuner startats försöksprojekt med separationsteam. Kristdemokraterna vill att denna verksamhet permanentas och sprids till samtliga kommuner om utvärderingarna av projektet kan visa på minskat antal vårdnadstvister och förbättrat samarbete mellan föräldrar.

Tid för varje barn – minska barngrupperna i förskolan

Sedan 1990-talet har förskolan byggts ut och antalet barn i verksamheten ökat markant. 83 procent av alla 1-5-åringar finns idag i förskolan. Barngrupperna har också vuxit från 13,8 barn år 1990 till 16,9 barn år 2012. Antalet barn per personal har också ökat något från 4,2 barn år 1990 till 5,3 barn år 2012. År 2011 fanns över 4 800 grupper i förskolan med 21 eller fler barn. Det motsvarar nästan en femtedel av barngrupperna på landets förskolor. Antalet stora grupper har ökat och även de stora småbarnsgrupperna blir allt fler.

En undersökning genomförd av Sveriges television i december 2012 visar att barngruppernas storlek varierar stort.³⁰ En majoritet av avdelningarna har barngrupper med 15-19 barn och så många som 13 procent av alla avdelningar har 25 barn eller fler. Fem procent uppgav att de hade grupper med fler än 34 barn. Många av dessa stora barngrupper var småbarnsgrupper.

Skolverket har i sina allmänna råd ett riktmärke för en gruppstorlek om cirka 15 barn för att barnen ska utvecklas på ett optimalt sätt. Enligt Skolverket har yngre barn behov av att vara i ännu mindre grupper.

Föräldrar ska känna sig trygga med att förskolan håller hög kvalitet. Därför är det viktigt att bryta trenden mot allt större barngrupper.

Kristdemokraterna föreslår:

- **Minska barnsgruppernas storlek i förskolan. Det ska vara obligatoriskt för kommunerna införa ett maxtak för gruppernas storlek**
- **I förskolans läroplan ska betonas vikten av att arbeta med de minsta barnens anknytningsprocess och att ge barnen tid att känna sig trygga**
- **Minska förskolepersonalens administrativa och dokumenterande arbetsuppgifter – ge större utrymme för personalen att prioritera tid med barnen**

Forskning visar att stora grupper har negativa effekter framförallt för de yngsta barnen eftersom de är beroende av täta vuxenkontakter som de kan knyta an till. Alltför många relationer stressar barnen vilket i sin tur kan påverka deras inlärningsförmåga långt upp i åldrarna. Stora grupper försvårar samspelet mellan barn och vuxna som i sin tur kan leda till att identitets- och språkutvecklingen tar skada. Generellt är mindre barngrupper att föredra framför större grupper med samma personaltäthet.

Malin Broberg, docent i psykologi och en av författarna till boken ”Anknytning i förskolan”, betonar att för de allra minsta barnen i förskolan bör fokus ligga på anknytningsprocessen och att de får tid att känna sig trygga. Hon menar att dagens betoning på lärandet i förskolan i kombination med större barngrupper och lägre personaltäthet missgynnar de små barnen som just upplever en separation från sina föräldrar. Istället borde förskolans innehåll och organisation anpassas för att ge de små barnen tid att skapa en trygg relation till en person som ska lyssna och trösta. Vi föreslår att det införs en skyldighet för kommunerna att införa ett maxtak för barnsgruppernas storlek i förskolan. Riktmärket bör vara 12-17 barn per barngrupp för barn 3-5 år. För en småbarnsavdelning, 1-3 år, bör riktvärdet vara 9-12 barn. Detta skulle ligga i linje med Skolverkets rekommendationer och den forskning som presenterats vid Göteborgs Universitet.³¹ Utgångspunkten för gruppens storlek ska dock alltid vara de enskilda barnens behov. För att detta ska tillgodoseas kan det innebära att barngrupperna behöver vara ännu mindre

Vi föreslår även att det i förskolans läroplan betonas behovet av att arbeta med de minsta barnens anknytningsprocess och att ge barnen tid att känna sig trygga. För de små barnen ska inte lärandet utan tryggheten stå i fokus.

---

³⁰ Se bland annat: <http://www.svt.se/nyheter/sverige/var-femte-forskoleavdelning-kan-ofta-inte-uppfylla-laroplanen> och <http://www.svt.se/nyheter/sverige/sa-gjorde-vi-undersokningen-3>

³¹ Se exempelvis ”Stora barngrupper skadliga för barnen”: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/gavledala/stora-barngrupper-skadligt>

I och med läroplanen 2010 fick förskolepersonalen, i likhet med grundskolelärare, fler administrativa uppgifter och uppdraget att dokumentera allt. Flera förskollärare har påpekat det orimliga i att de ska ägna sin tid åt dokumentation samtidigt som barngrupper växer och personaltätheten minskar. Vi vill att förskolepersonalen ska återgå till sin huvuduppgift – att vara med barnen. Vi föreslår därför att man ser över hur man kan rensa bland förskolepersonalens uppgifter och ansvar så att tid frigörs för tid tillsammans med barnen.

Uppvärdera familjedaghemmens betydelse

Familjedaghemmen, i dagligt tal kallade dagmammor, innebär att barnomsorgen är i dagbarnvårdarens eget hem. Dagbarnvårdare har olika bakgrund, en del har arbetat länge med barnomsorg och andra har tidigare arbetat i förskolan. Som dagbarnvårdare kan man vara anställd av kommunen eller ha ett eget företag. Familjedaghemmen erbjuder mindre barngrupper i en hemmiljö. För många barn och föräldrar innebär detta en särskild trygghet och ett lugn som är svårt att få inom förskolan. Av naturliga skäl blir det också en person som barnet anknyter till och färre vuxna eller andra relationer att hantera. För många barn kan detta vara ett positivt alternativ, särskilt för de allra yngsta.

Sedan 2009 ingår familjedaghemmen inom samlingsnamnet pedagogisk omsorg. Enligt en nationell kartläggning av verksamhetsformens struktur och styrning i kommunerna visar att framväxten av familjedaghem i egen regi ökar. Samtidigt har, enligt Skolverket, antalet barn i pedagogisk omsorg blivit allt färre – i dag omkring 20 000 barn. Drygt 90 procent av dessa barn är inskrivna i familjedaghem.

Kristdemokraterna föreslår:

- **En skärpning av skollagen införs under 25 kap så att lydelsen blir ”Kommunen ska erbjuda ett barn pedagogisk omsorg[...].”**
- **En kartläggning ska genomföras för att se:**
  - 1. hur varje kommun arbetar för att rekrytera egna dagbarnvårdare och vilka problem de möter**
  - 2. hur kommunen informerar föräldrar om familjedaghem som möjlig barnomsorgsform**
  - 3. hur kommunen informerar om möjligheten att starta familjedaghem**
  - 4. vilka hinder/svårigheter som familjedaghemmen upplever finns för sin verksamhet**

Trots införandet av en barnomsorgsavgift och fri etableringsrätt ger dagens regelverk stort utrymme för kommunerna att på olika sätt förhindra verksamhet som föräldrarna egentligen efterfrågar. Barnomsorgsavgiften har heller inte marknadsförts vilket gör att det är få föräldrar som känner till vilka möjligheter som finns. Det finns idag en tendens att kommunerna prioriterar förskoleverksamheten framför den pedagogiska omsorgen vilket gör att familjedaghemmen minskar samtidigt som barngrupperna i förskolan blir allt större. Risken är att förskolan prioriteras högre än principen att erbjuda barnomsorg som ligger i linje med föräldrarnas önskemål och barnens behov. Skolverkets beskrivning av pedagogisk omsorg ger en bild av familjedaghemmen som något som är på undantag och där förskolan är normen.

Vi anser att kommunerna ska ha en skyldighet att erbjuda pedagogisk omsorg för de föräldrar som så önskar och föreslår därför en skärpning av skollagen under 25 kapitlet, 2§ från nuvarande lydelse ”Kommunen ska sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn

pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det. Kommunen ska ta skäligen hänsyn till vårdnadshavarnas önskemål om verksamhetsform.” till ”Kommunen ska erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det.”

Vi anser också att en kartläggning bör göras i syfte att öka antalet familjedaghem. Kartläggningen bör innehålla information om vad kommunerna gör för att rekrytera egna dagbarnvårdare, hur informationen till föräldrar om familjedaghem ser ut, hur informationen ser ut om möjligheten att starta familjedaghem samt vilka hinder familjedaghem upplever för att klara sin verksamhet.

Barnomsorgspeng för egna barn

Kristdemokraterna föreslår:

- **Barnomsorgspeng ska kunna betalas ut även till den som tar hand om enbart egna barn i det egna hemmet**

Kristdemokraterna anser att det är barnens och familjens behov som ska styra valet av omsorgsform. Vi vill därför se en mångfald av barnomsorgsformer för att kunna möta dessa olika behov. Införandet av barnomsorgspengen har syftat till att öka föräldrarnas möjlighet att välja bland olika barnomsorgsformer i såväl kommunal som enskild regi. Vi vill att barnomsorgspengen även ska kunna ges till den förälder som själv vill ha omsorgen om sina egna barn.

Kunskap för hela livet

Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap, att stimulera elevernas intellektuella utveckling och att förbereda barn och unga för vuxenlivet. Skolan ska erbjuda den kunskap som behövs för att klara av arbetslivet, men också kunskap för att klara livet som ansvarsfull samhällsmedborgare. Om skolan inte lyckas i sitt uppdrag skapar vi stora framtida problem både för barnen och för Sverige som nation.

Även om många nödvändiga och lyckade reformer genomförs för den svenska skolan så visar flera nationella och internationella undersökningar att den svenska skolan alltjämt står inför stora utmaningar. Elevernas resultat sjunker på de områden som mäts – i matematik, läsförståelse och i naturkunskap. Sverige hamnar nu under genomsnittet i OECD. Utmaningen är att lyfta kvaliteten i undervisningen. För alla barn förtjänar en skola i toppklass och det är en förutsättning för att Sverige ska stå sig väl i framtiden. Vi behöver återupprätta en utbildningstradition som bygger på tillit och förtroende mellan elever, lärare och föräldrar där skolan förmedlar kunskap och stimulerar elevernas intellektuella utveckling.

Det är angeläget att de förändringar som föreslås för skolan är långsiktigt riktiga – att eftersträva stabilitet, kontinuitet och arbetsro för skolan. Det är inte ändamålsenligt om skolans grundläggande förutsättningar kastas om varje gång majoriteten skiftar i Sveriges Riksdag eller i kommunfullmäktige. Stabilitet och kontinuitet har lyfts fram som viktiga förklaringar till den finska skolans framgång. Den har inte varit föremål för omfattande politiska reformer på omkring 40 år. I Finland har man lyckats bevara tilliten mellan elever och lärare, bevarat respekten för läraryrket. Och de finska föräldrarnas har förtroende för den offentliga skolan. Med andra ord – deras framgång bygger på bevarade värderingar, en stabil värdegrund.³²

Att återskapa en utbildningstradition när politiker och ideologiska pedagoger under decennier har agerat för att riva ner den är en ofantligt svår uppgift. Icke desto mindre är det just det som vi behöver göra i Sverige. En skola i toppklass är en förutsättning för att Sverige ska stå sig väl även i framtiden och för att varje barn ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sin egen potential. Få uppgifter är viktigare än att återupprätta den svenska skolan.

En skola för bildning och kunskap

Klassisk bildning – i betydelsen av ett lärande som syftar till förädling av hela människan – är alltid viktig, men inte minst i ett samhälle där många kulturella, etniska och religiösa grupper lever sida vid sida. Att förstå vilken folkgrupp och inom vilken religion man bär turban, kippa eller slöja – liksom att förstå dessa olika klädtraditioners betydelse – är värdefull kunskap i dagens samhälle. Klassisk bildning underlättar kommunikation och förståelse mellan människor i olika etniska, kulturella och religiösa grupper.

För att uppvärdera bildningen som ideal behöver skolan respektera lärdoms- och bildningstraditionen – inte förlöjliga och raljera över den. Inte heller kan man angripa traditionen och strimla sönder den i normkritik innan man har vunnit förståelse för den. Det är inte fel med kritisk analys, tvärtom. Men eleverna – och lärarna – måste förstå vad det är de kritiserar innan de kritiserar.

---

³² Camilo von Greiff, forskningsledare SNS, <http://www.sns.se/blogg/2012/05/lardomar-fran-finland>

Ett uppvärderat bildningsideal förutsätter att lärare får vara lärare. Synen på kunskap som ”samlad information” – där läraren reduceras till en pedagog som enbart ska lära eleven att navigera i informationshavet – är inte förenlig med ett klassiskt bildningsideal. Läraren ska lära ut fakta och kunskap, värdera den, strukturera den hierarkiskt och faktiskt hjälpa eleven till en ökad förståelse om varför viss kunskap är viktigare än annan, på vilka grunder man kan värdera och selektera.

Eller som Skolverket konstaterar i en rapport om bildning: ”Den klassiska bildningstanken har inget gemensamt med föreställningen om fri fostran i form av ohämmad utveckling av förmågor som naturen nedlagt i barnet. Föreställningen att förmågorna skulle finnas nedlagda redan från början går stick i stäv med övertygelsen att människan är en varelse som bildar sig.”³³

Satsa på läsning

Kristdemokraterna föreslår:

- **Fler lärarledda undervisningstimmar med fokus på läsning**
- **Inrätta en vidareutbildning för lärare som saknar utbildning i läsinlärning**

God läsförståelse är nyckeln till framgång i de flesta av skolans ämnen och grunden för ett livslångt lärande och ett aktivt liv som samhällsmedborgare. Därför är det oroande att de senaste internationella kunskapsmätningarna visar att den nedåtgående trenden vad gäller svenska elevers läsförståelse fortsätter.³⁴ Mycket tyder på att senare decenniernas resultatförsämringar i den svenska skolan kan förklaras av att den lärarledda undervisningen har minskat. Sedan 1990-talets början har skolans arbetssätt förändrats i riktning mot mer individualisering genom ökat eget arbete. Forskning pekar på det negativa sambandet mellan denna typ av individualisering och elevernas resultat.³⁵

Det totala antalet undervisningstimmar i den svenska grundskolan har minskat över tid, vilket drabbat undervisningstiden i bl.a. svenska.³⁶ Antalet undervisningstimmar i den svenska obligatoriska skolan är också lägre än genomsnittet i de europeiska länderna. Svenska elever i åldern 9-11 har drygt 50 färre undervisningstimmar per år jämfört med genomsnittet för motsvarande åldersgrupper i EU-länder (EU21). Svenska elever i åldern 12-14 år har cirka 130 timmar färre undervisningstimmar per år jämfört med genomsnittet för motsvarande åldersgrupper i EU-länder (EU21).³⁷

Vi behöver vända denna utveckling. Därför vill vi ge elever mer lärarledd tid och särskilt prioritera svenska och läsning. Vi vill öka undervisningstiden motsvarande en normal skolvecka. Vi också se över vad lärarna faktiskt lägger sin arbetstid på. Utvecklingen under ett flertal år har

---

³³ Skolverket (2002), ”Bildning och kunskap”

³⁴ Skolverket (2012), pressmeddelande 2012-12-11 (http://www.skolverket.se/om-skolverket/publicerat/arkiv_pressmeddelanden/2012/fjardeklassare-samre-i-lasning-men-battre-i-no-1.187235)

³⁵ Skolverket (2009), ”Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer.”

³⁶ Riksdagens utredningstjänst (2012), RUT-PM 2012:1907

³⁷ OECD - Education at a Glance 2012. Elever i åldern 9-11 bland EU21-länder hade i genomsnitt 800 undervisningstimmar per år under 2010. Elever i åldern 12-14 bland EU21-länder hade i genomsnitt 877 undervisningstimmar per år under 2010. Se även Riksdagens utredningstjänst (2012), RUT-PM Dnr 2012:1450

varit att den faktiska tiden för ämnesundervisning trängs undan av fler och fler uppgifter som läggs på lärarna. Undervisningstiden bör därför utökas för samtliga elever i grundskolan, motsvarande en ytterligare vecka.

Många lärare har bristfälliga kunskaper i läs- och skrivinläring. De olika lärarutbildningarna under senare decennier har givit olika bra kunskapsbas vad gäller läs- och skrivinläring. I den tidigare lågstadieläroartutbildningen låg betoningen på svenskämnet och utbildningen innehöll relativt mycket läs- och skrivundervisning, inte minst metodik. I 1-7-läroartutbildningen, som ersatte lågstadieläroartutbildningen, var det en riktlinje att 15 högskolepoäng skulle läggas på grundläggande läs- och skrivinläring. Utbildningen var utformad för att utbilda ämneslärare för de tidigaste skolåren, med inriktning mot exempelvis matematik/natur eller svenska/samhälle. I praktiken arbetar dock lärarna som klasslärare, oavsett vilken inriktning de läste under studietiden, och undervisar i alla ämnen, inklusive läs- och skrivinläring.

Inrätta en klassikerlista

Kristdemokraterna föreslår:

- **Inrätta en klassikerlista med böcker, film, pjäser och musik som alla svenska elever ska ha tagit del av när de lämnar skolan**

Att behärska det svenska språket är en nyckel för framgång i samhället. För ett barn som växer upp i ett hem utan böcker och utan en lästradition är det särskilt viktigt att skolan stimulerar och uppmuntrar läsning, inte minst om man i hemmet inte talar svenska.

Under ett antal år har inriktningen varit att det viktigaste är att barnen läser, inte vad de läser. I ett avseende är det sant, det är viktigt för barns läsutveckling att stimulera all läsning, att inspirera och sporra lusten att läsa. Men denna inställning riskerar att leda till att eleverna inte kommer i kontakt med litteraturhistoriens stora namn. Därmed förlorar de viktig vägledning in i en litterär värld som kan berika livet och utveckla deras egen utveckling och språkliga förmåga. På ett samhälleligt plan riskerar det leda till språklig utarmning, historielöshet och förlorad kunskap om vårt kulturarv.

En bärande tanke i folkbildningstraditionen är att även de mindre privilegierade, de som inte fötts in i en bildad miljö med välutbildade föräldrar, genom att erövra kunskap, kan lyfta sig själva och forma ett bättre liv. Om skolan överger denna tanke så nyttjar vi inte skolan som en institution för ökad integration och jämlikhet. Om inte skolan generellt erbjuder vägledning in i litteraturhistorien så blir det ett privilegium för dem som får detta med sig hemifrån eller vars föräldrar medvetet valt en skola där detta är ett inslag.

I en tid av mångfald och alltmer individualiserad mediakonsumtion ökar behovet av gemensamma referenspunkter. Kristdemokraterna anser därför att det nu är tid att införa en klassikerlista. En lista med litterära verk – romaner, noveller, essäer, sagor, dikter, – men också filmer och musik, som alla elever bör komma i kontakt med och tagit del av under sin skolgång. En lista bör gälla för grundskolan. För gymnasieskolan bör listans omfattning vara olika beroende på program, men med en gemensam bas.

Det är inte politiker som ska bestämma vilka verk som ska ingå. Urvalet bör göras utifrån verkets litterära och språkliga kvaliteter samt dess kulturhistoriska betydelse. Urvalsprocessen bör vara öppen där Skolverket har huvudansvaret men där de litteraturhistoriska och idéhistoriska

institutionerna vid våra universitet spelar en stor roll. Önskvärt är också att Svenska Akademien är involverad.

Stärk läraryrket

En verkligt bra skola kräver att en stor andel av de mest lämpade i varje generation väljer läraryrket. Så är det inte i Sverige idag. Söktrycket till lärarutbildningarna är lågt och idag antas i princip alla behöriga sökande på utbildningen. Det är också alltför många som lämnar yrket på grund av den pressade arbetssituationen.

Lärlöner, lönespridning och karriärmöjligheter

Kristdemokraterna föreslår:

- **Skickliga lärare ska ha en god löneutveckling under yrkeskarriären. Kristdemokraterna ska på kommunnivå verka för att höja lönerna för kunniga och utvecklingsinriktade lärare.**

Duktiga lärare är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas resultat. När Lärarförbundet genomförde en enkät bland svenska studenter uppgav 50 procent att lönen var den främsta anledningen till att de inte sökte till lärarutbildningen. Lärare har sedan början av 1990-talet haft en sämre löneutveckling än andra jämförbara yrken och lönespridningen har varit dålig. Längre fortsatte lärarna ändå att undervisa på toppnivå och yrket drog till sig skickliga och motiverade utövare.

Sedan mitten av 1990-talet har emellertid läraryrkets gradvis sjunkande löner, status och arbetsvillkor allt kraftigare slagit igenom i form av stora problem att attrahera nya kompetenta lärare. Vår bedömning är att viktigare än det generella löneläget är möjligheterna att göra karriär inom sin yrkesgrupp. Det är viktigt att öka lönespridningen så att en duktig lärare har goda utvecklingsmöjligheter och kan premieras lönemässigt.

Alliansregeringen har inrättat högre avlönade karriärtjänster för lärare. Ungefär 10 procent av alla lärare kan därmed få möjlighet att höja sin månadslön med 5 000 – 10 000 kronor per månad. Detta är ett viktigt steg, men för att höja lönerna för övriga 90 procent av lärarkåren måste kommunerna ta huvudansvaret. Kristdemokraterna vill uppmana våra kommunpolitiska kollegor runt om i landet att använda de lokala förhandlingarna till att höja lönerna för duktiga och utvecklingsinriktade lärare.

Fokus på undervisning – rensa och avlasta

Kristdemokraterna föreslår:

- **Rensa bland lärares uppgifter och ansvar. Lärare ska få vara lärare – fokus på mer lärarledd ämnesundervisningstid**
- **Underlätta för fler vuxna i skolan – exempelvis klassmorfar/klassfarmor eller unga vuxna som rastvakter**
- **Utveckla och uppvärdera speciallärarnas och fritidspedagogernas roll i skolan**

Mycket tyder på att senare decenniers resultatförsämringar i den svenska skolan kan förklaras av att den faktiska lärarledda undervisningen har minskat.³⁸ Tiden för ämnesundervisning trängs också undan av fler och fler uppgifter som läggs på lärare. Skolans utökade roll som fostrare, lärare som experter inom ett otal frågor och en ökad administrativ börda gör att allt mer ska rymmas inom den garanterade undervisningstiden. Problemet är att inget har tagits bort. En revisionrapport från Stockholms stad visar att bara 40-50 procent av lärares totala arbetstid ägnas åt kärnverksamheten – undervisning.³⁹ För att öka den lärarledda ämnesundervisningen krävs det därför att de olika uppgifter och ansvar som lärare har, ses över och vid behov rensas bort.

Det behövs också fler vuxna i skolan som kan ge avlastning i klassrummen och vara i korridoren och på skolgården under rasterna. Det civila samhället ska kunna bidra i ökad utsträckning till en tryggare skola. Konceptet med klassmorfar har utvärderats i en doktorsavhandling som visar att morfäderna skapade en tryggare miljö, eleverna fick mer hjälp och lärare fick arbeta med undervisning i större omfattning istället för att reda ut bråk. I dag finns det ungefär 600 äldre vuxna som arbetar på heltid i olika skolor i Sverige.⁴⁰ En del skolor som inte har en klassmorfar motiverar det med den extra kostnaden som det innebär.⁴¹ Vi anser att det finns stora vinster med att skolor har en klassmorfar.⁴²

Det finns givetvis andra koncept som skolor redan i dag arbetar med såsom exempelvis elevstödjare, kamratstödjare eller rastvakter. Det väsentliga är att skolan hittar en fungerande modell som avlastar lärarna så att de kan fokusera på att vara lärare samtidigt som man upprätthåller en trygg miljö i skolan för samtliga elever.

Två yrkeskategorier som finns i skolan och som bör lyftas fram mer är dels speciallärare och dels fritidspedagoger. De har sina respektive roller och fyller med sitt arbete en mycket viktig funktion. Dessutom så kan deras kunskap och arbete ge avlastning och stöd till andra lärare. Vi föreslår därför några förändringar för fritidshemmen och specialpedagoger i denna rapport.

Fler lärare – men bara de bästa

Kristdemokraterna föreslår:

- **Inför högre betygskrav för att kunna antas till lärarutbildningen**
- **Inför antagningsprov/lämplighetsprov vid antagning till lärarutbildningen**
- **Gör det lättare att stänga av studenter som visar sig uppenbart olämpliga för läraryrket**
- **Erbjud fler snabba vägar in i läraryrket. Den som har examen i ett relevant ämne eller yrkeskunskap ska kunna nå lärarexamen genom en kompletterad utbildning i pedagogik. Utbildningen ska kunna genomföras på halvtid och omfatta 60 högskolepoäng heltidsstudier.**

---

³⁸ Skolverket (2009), ”Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer.”

³⁹ Revisionskontoret. Stockholms stad. Granskning av elevernas garanterade undervisningstid och lärarnas arbetstider. Dnr 420/68-05. Nr 6 mars 2005

⁴⁰ Skolverket. <http://www.skolverket.se/2.308/2.402/2.422/2.678/2.682/klassmorfar-i-skolan-1.62183>

⁴¹ Se t.ex.

<http://www.klassmorfar.se/WebArchive/Docs/Klassmorfar%20är%20en%20lönsam%20investering%20-%20Pressmeddelande.pdf>, <http://www.gp.se/nyheter/halland/1.882401-ordinarie-klassmorfar-for-dyrt>
Klassmorfar har gått via Arbetsförmedlingen och större delen av ersättningen består av arbetsmarknadsstöd. En klassmorfar eller mormor kostar 4 000-7 000 kronor per månad (beräknat 2003) för skolan eller kommunen.

⁴² Se Pengprojektet som genomförts av BRÅ och Stockholms stad för att mäta nyttoeffekter av klassmorfars arbete i ekonomiska termer. ”Klassmorfar – Kostnad eller Intäkt” Peng-projektet. Ann-Kristin Boström

Enligt statistik från SCB saknas det drygt 40 000 lärare år 2020. Enligt Skolverket behöver 10 000 nya lärare examineras varje år 2011-2015.⁴³ Samtidigt finns det alltför få sökande till lärarutbildningen och under år 2011 ökade antalet lediga lärarjobb kraftigt.⁴⁴ Frånvaro av konkurrens om platserna på utbildningen leder till att även de som inte är lämpade för läraryrket kommer in på utbildningen. Läraryrkets status riskerar därmed att sjunka ytterligare vilket leder till än färre sökande och att kvaliteten i undervisningen att bli undermålig. Därmed skapas en ond cirkel som är svår att bryta.

För att åstadkomma en förändring krävs det en ökad konkurrens om platserna så att endast ett urval av de sökande antas. Förutom grundläggande behörighet krävs det i dag minst betyget E i vissa ämnen för att vara behörig till lärarutbildningen. Vi menar att det inte räcker. För att kunna antas till lärarutbildningen ska det krävas minst betyget B i vissa ämnen. Exempelvis ska en grundlärare ha ett högre betyg i svenska och engelska och en ämneslärare i undervisningsämnena.

För att ytterligare stärka urvalsprocessen så att det är rätt personer som blir lärare bör även någon form av antagningsprov eller lämplighetsprov införas. I Finland testas studenter till lärarutbildningen och även till andra högre utbildningar.⁴⁵ Alliansregeringen har tillsatt en utredare som ska se över frågan om lämplighetsprov för lärare. Enligt utredaren ligger utmaningen i att hitta prov som är objektiva och rättssäkra men att det troliga är att de framtida studenterna kommer att intervjuas och provas i muntlig framställning.⁴⁶

Vi vill också öppna möjligheten för att stänga av studenter från utbildningen om det visar sig att de är uppenbart olämpliga för läraryrket. Detta är inte möjligt i dag. I dag genomförs något som kallas för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) under hela lärarutbildningen med början under den första terminen. VFU innebär att lärarkandidaten introduceras i yrkesrollen ute i skolan genom en handledare. Vi anser att den första VFU:n i större utsträckning bör ses som ett tillfälle för reflektion kring lärarkandidatens lämplighet för yrket. I samband med detta bör även möjligheten att stänga av en student som är olämplig kunna göras.

Samtidigt är behovet av bra lärare stort. Vi måste därför ha flexibla kompletteringsutbildningar som snabbt ökar tillgången på kvalificerade lärare. Alliansregeringen har avsatt medel för vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL). De som har varit yrkesverksamma som lärare men obehöriga ska kunna komplettera med en pedagogisk utbildning för att nå lärarexamen. Det är ett steg i rätt riktning. Men det finns flera grupper som skulle kunna omfattas av en liknande vidareutbildning. I proposition 2009/10:89 tas frågan upp om att även den som har tillräckliga ämneskunskaper i minst ett ämne (men inte är verksam som lärare) bör kunna få en ämneslärarexamen efter en kompletterande pedagogisk utbildning.⁴⁷ Till skillnad från VAL så saknas det riktade medel för ändamålet och ett krav på lärosäten att tillhandahålla utbildningen. För att skapa snabba vägar in i läraryrket för fler grupper vill vi att det finns riktade medel för denna reform och ett krav på lärosätena att erbjuda utbildningen.

---

⁴³ Skolverket. http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/arkiv_pressmeddelanden/2004/gymnasieskolans-lararbrist-drabbar-yrkesutbildningarna-1.8184

⁴⁴ Se bl.a. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/kraftig-okning-av-lediga-lararjobb_6316760.svd
<http://www.dn.se/ekonomi/kraftig-okning-av-lediga-lararjobb>

⁴⁵ http://www.skolledarna.se/skolledaren/artikelarkiv/rektorsutbildning/Sidor/En_av_tio.aspx

⁴⁶ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/lamplighetsprov-for-blivande-larare>

⁴⁷ Regeringens proposition 2009/10:89 Bäst i klassen – en ny lärarutbildning

Rättvisa och rättvisande betyg

Kristdemokraterna föreslår:

- **Avgångsbetyg bör kunna överklagas, d.v.s. betyg som påverkar framtida val till högre studier. Omprövning av betyg ska ske om eleven tror sig kunna påvisa att felbedömning skett, i enlighet med regeringens utredare.**

Betyg är ett viktigt verktyg för att ge elever och föräldrar information om hur eleven förhåller sig till skolans kunskapsmål. Betygen ska vara tydliga och bidra till att elevernas kunskaper kontinuerligt följs upp och utvärderas, att resultaten kommuniceras med hemmen och stöd sätts in tidigt.

Skolverkets genomgångar har visat att den genomsnittliga betygsnivån i grundskolan och gymnasieskolan har ökat samtidigt som olika kunskapsmätningar visar att kunskapsnivån i de studerade ämnesområdena i grundskolan och gymnasieskolan inte har höjts utan snarare sjunkit.

Om betyg får användas som konkurrensmedel mellan riskerar det skapas en press uppåt på betygen. Ökad användning av externa examinatorer och nationella prov i fler ämnen kan bidra till att stävja tendenser till betygsinflation.

Sedan 1990-talet har elevernas kunskap sjunkit men ändå stiger betygsmedelvärdet. Lärarnas riksförbund har ställt en fråga till 2 000 lärare om de blivit utsatta för påtryckningar för att höja betygen. Var femte lärare menar att de blivit påverkade av rektorn att höja betyget, trots att eleven borde ha fått ett lägre betyg. I den nya skollagen finns förändringar som syftar till att stärka rättvisan och likvärdigheten i betygssättningen. Läraren har i dag en skyldighet att genom utvecklingssamtal ge eleven och elevens vårdnadshavare information om grunderna för betygssättningen, om studieresultat och utvecklingsbehov. En elev kan också få sina kunskaper betygsatta genom att visa upp dem vid ett särskilt tillfälle, en s.k. prövning. Efter att ett betyg är satt har eleven också en rätt att begära att läraren redovisar skälen för det satta betyget. Vid skrivfel, räknfel eller liknande förbiseenden kan man också kräva rättelse.

Därutöver anser Kristdemokraterna att avgångsbetyg bör kunna överklagas. Det handlar om betyg som påverkar framtida val till högre studier. Omprövning av betyg ska ske om eleven tror sig kunna påvisa att felbedömning skett, i enlighet med regeringens utredare.

En bra skola för alla barn

Målet för skolan ska vara att varje barn ska utvecklas i enlighet med sin fulla potential. Alla barn har rätt till kunskap och att få gå i en bra skola. Barndomen går inte i repris och det är mycket svårt – och kostsamt – att senare i livet reparera en misslyckad skolgång. Därför är det av största vikt att kvalitetssäkra skolans metoder och erbjuda tidigt stöd till elever med särskilda behov.

Kvalitetssäkra skolans metoder

Kristdemokraterna föreslår:

- **Vetenskapliga utvärderingar ska i ökad utsträckning ligga till grund för de pedagogiska metoder som tillämpas i skolan**
- **Det ska inrättas en funktion med ansvar för att utvärdera undervisningsmetoder och stimulera akademisk forskning inom området**

- **Det behövs mer forskning kring vilka pedagogiska metoder som faktiskt fungerar och ger bra resultat**

Ett problem på skolans område är att nya pedagogiska metoder och trender snabbt implementeras i verksamheten, metoder som inte alltid har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet.

Inom sjukvården finns Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU), vars utvärderingar ligger till grund för Socialstyrelsens normerings- och riktlinjearbete. Dessa är i sin tur styrande för vilka behandlingsmetoder som får användas inom sjukvården. Motsvarande krav på utvärdering av pedagogiska metoder bör utvecklas på skolområdet. Pedagogiska trender kommer och går, ofta baserade på ideologi snarare än vetenskap, och tyvärr börjar många av dem tillämpas inom skolan innan det finns evidens för att de fungerar. Flera av de pedagogiska rekommendationer som gått ut till svenska lärare har i forskning bedömts ha obefintlig eller direkt skadlig effekt, exempelvis åldersblandade klasser, att elever själva ska bestämma sin inläring och individualiserad undervisning.⁴⁸ Professor John Hatties slutsats är att flera svenska pedagogiska reformer och rekommendationer varit till mer skada än nytta.⁴⁹

Den pedagogiska forskningen i Sverige fokuserar i mycket liten utsträckning på utvärdering av undervisningsmetoder.⁵⁰ De undervisningsmetoder som används i skolan måste ha bättre stöd i forskning och utvärdering innan de introduceras. Vi anser därför att det bör inrättas en funktion liknande den som finns inom hälso- och sjukvården (SBU) som dels får uppdraget att utvärdera undervisningsmetoder, dels att stimulera akademisk forskning inom området.

Tydliga mål, tydliga krav och tidigt stöd

Kristdemokraterna föreslår:

- **Elever som inte uppnår målen i grundskolans kärnämnen ska erbjudas sommarskola innan de flyttas vidare till nästa årskurs. Efter årskurs 9 bör sommarskola vara obligatoriskt för de elever som inte når målen.**
- **En sammanställning av kunskapsläget bör göras för att få en samordning och bättre kvalitet i diagnostiseringen av dyslexi**
- **Utveckla metoder för tidig upptäckt av läs- och skrivsvårigheter**

De nationella proven i årskurs 3 testar kunskaperna i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. Resultaten är viktiga redskap för att identifiera svagheter i ett tidigt skede i elevernas skolgång. Men det är viktigt att det inte stannar vid en analys av resultaten utan att man också stärker undervisningen för att stödja eleverna inom de områden där man identifierat brister.

Av de elever som gick ut grundskolan läsåret 2011/12 hade fler än var femte elev inte nått kunskapsmålen i ett eller flera ämnen och saknade därmed fullständiga betyg från grundskolan.

⁴⁸ Skolvärlden (2011) "Det svenska forskningsfiaskot", <http://www.skolvarlden.se/artiklar/det-svenska-forskningsfiaskot>

⁴⁹ John Hattie (2012) "Synligt lärande för lärare", Natur & Kultur

⁵⁰ Skolvärlden (2011) "Det svenska forskningsfiaskot", <http://www.skolvarlden.se/artiklar/det-svenska-forskningsfiaskot>

En del saknar således gymnasiebehörighet och får därmed försämrade framtida möjligheter till studier och arbete. Denna utveckling måste brytas. Utgångspunkten bör vara att elever som flyttas vidare en årskurs ska ha uppnått målen i grundskolans kärnämnen så att de ska kunna tillgodogöra sig undervisningen på en högre nivå. Risken är annars att man skjuter problemet framför sig. Vårt förslag är därför att elever som inte uppnår målen i grundskolans kärnämnen ska erbjudas sommarskola innan de flyttas vidare till nästa årskurs. Efter årskurs 9 bör sommarskola vara obligatoriskt för de elever som inte når målen.

Idag råder oklarhet kring hur man bäst utreder läs- och skrivsvårigheter. Olika yrkesgrupper – logoped, psykologer och specialpedagoger – använder olika modeller vars resultat inte alltid sammanfaller. En felaktig bedömning kan få allvarliga konsekvenser för den enskilda eleven. Därför måste en sammanställning av kunskapsläget göras för att få en samordning och bättre kvalitet i diagnostiseringen av dyslexi.

I många skolor upptäcks inte de elever som behöver extra stöd i tid. Men i exempelvis Linköpings kommun genomförs återkommande språktester, som börjar redan i förskoleklassen, vilket gör att i stort sett alla barn med läs- och skrivsvårigheter upptäcks. Det finns även flera andra skolor där man i förskoleklassen strukturerat arbetar med varje barn för att tidigt kunna upptäcka om någon är i behov av särskilt stöd. Eftersom de flesta barn idag går i förskoleklass är det bra om dessa goda exempel på arbetssätt sprids till alla skolor. Det bör också utvecklas metoder för tidig upptäckt av läs- och skrivsvårigheter.

Varje elev ska få stöd att nå sin fulla potential

Kristdemokraterna föreslår:

- **Ett särskilt specialläraryft genomförs för lärare som vill vidareutbilda sig till speciallärare.**
- **Skolors arbete med elever i behov av särskilt stöd bör i större utsträckning utgå från aktuell forskning som visar att förändringar av skol- och klassrumsmiljön har stor betydelse för att minska dessa elevers behov av särskilt stöd**

Specialpedagogik handlar om undervisning av barn och elever i behov av särskilt stöd och/eller med funktionsnedsättning. Specialpedagogiska åtgärder sätts in när den vanliga undervisningen inte bedöms räcka till. Det kan innebära allt från att barn och elever får ett särskilt stöd i eller i nära anslutning till den ordinarie verksamheten till att de hänvisas till särskilda undervisningsgrupper, särskola eller specialskola. Det kan också innebära att lärarens undervisning och situationen i klassrummet förändras eller anpassas. I den svenska grundskolan får drygt 15 procent av eleverna särskilt stöd vid ett givet tillfälle och drygt 40 procent av eleverna får särskilt stöd någon gång under sin grundskoletid.⁵¹

Skollagen är tydlig med att alla elever ska få stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt. För att nå detta mål krävs att de elever som har de största behoven får hjälp och stöd av de lärare som har den bästa kompetensen. Så är det inte alltid idag. Bristen på speciallärare och specialpedagoger är stor och bristen förväntas öka. Med höga pensionsavgångar i närtid, samtidigt som elevkullarna växer, kommer efterfrågan på speciallärare och specialpedagoger under många år att vara väsentligt större än tillgången.

---

⁵¹ Skolverket: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/omraden/specialpedagogik>

Under lång tid har det varit brist på specialpedagoger och speciallärare, många som jobbar som speciallärare har inte examen. Skolans nya läroplan fr.o.m. 2011 lägger tydligare fokus på att eleverna ska uppnå kunskapsmålen vilket kan öka behovet av stöd till de elever som har svårt att klara målen. Samtidigt kommer införandet av lärarlegitimation öka kraven på att speciallärare har rätt utbildning. På grund av förestående pensionsavgångar och den stora andelen obehöriga bland dem som arbetar med specialpedagogiskt stöd gör att Statistiska centralbyråns (SCB) prognos för yrket specialpedagog/speciallärare visar en ökad brist de kommande åren. Tillgången på utbildade specialpedagoger och speciallärare minskar fram till 2030 då den beräknas bli cirka 10 000–11 000 och efterfrågan närmare 20 000.

Högskoleverket har genomfört en undersökning där ett stort antal kommuner anger att man står inför stora problem att rekrytera behöriga speciallärare och specialpedagoger till sin särskoleverksamhet och detta gäller alla nivåer och åldersgrupper. Kommunerna som svarat på Högskoleverkets enkät uppger att mellan 10 och 20 procent av elever behöver sådant stöd, och det tyder på ett stort behov av utbildade speciallärare och andra lärare med specialpedagogisk kompetens. Flera tror att det kommer att behövas dubbelt så många speciallärare som specialpedagoger. Kommunerna är rörande eniga om att det krävs en nationell satsning inom det specialpedagogiska området för att kunna täcka framtida behov

Samtidigt som behovet av utbildade speciallärare är stort tar det alltför många år innan de första speciallärarna med specialpedagogisk kompetens utexamineras. Vi anser därför att en särskild satsning i form av ett Speciallärarlyft bör genomföras för att öka intresset för speciallärarutbildningen.

Det finns olika uppfattningar om problem med beteende och inlärning i huvudsak beror på funktionsnedsättningar hos eleverna eller brister i den pedagogiska verksamheten eller i barnets/elevens vidare miljö.⁵²

Professor Bengt Persson och Claes Nilholm anser att en bra skola bör klara av att hantera den variation av barn som normalt finns på varje skola. En bra skola, ur ett specialpedagogiskt perspektiv, är då en lärare kan ge en trygg klassrumsmiljö med tydliga rutiner och en hög grad av delaktighet i lärandet där läraren utgår från en positiv grundsyn på att elever är olika. Enligt Persson och Nilholm är det oklart vad som gör att elever bedöms vara i behov av särskilt stöd. Bakgrundsfaktorer som intellektuell begåvningsnivå, kön och socialgruppstillhörighet beskriver bara en mindre del. 80 procent beror på andra faktorer. Huvudförklaringen är interaktionen i klassrummet ”relaterat till den sociala miljön i klassrummet, lärarens undervisning och interaktionen mellan elever och annat”. De menar att skolors förmåga att hantera elever i behov av särskilt stöd varierar. Det kan vara så att en elev som får problem i en klass eller skola inte alls behöver få det i en annan klass eller skola.

Persson och Nilholm anser att det behövs ett problematiserande av hela skolmiljön vilket har förts fram redan i Lgr 69. Där stod att när en elev får svårigheter i undervisningen ska i första hand en omprövning göras av skolans arbetssätt. Men så har inte skett. Istället menar de att individualiseringen av svårigheter blivit ännu starkare genom att fler barn diagnostiseras. Även om diagnostiseringen kan ha fördelar menar forskarna att det också kan vara farligt om man fokuserar på individens funktionssätt utan att hänsyn tas till miljön. Individen kan bli betraktad

---

⁵² Skolverket: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/omraden/specialpedagogik>

som problembärare. Samtidigt är det miljön, sättet att undervisa, sätt att organisera grupper som skolan kan påverka.⁵³

En svensk avhandling visar att det mer är elevernas sociala än kunskapsmässiga skolvårigheter som utgör skolans allra största utmaning.⁵⁴ Specialpedagoger och lärare ägnar kraft åt att minimera de sociala riskmomenten i skolvardagen – raster, lärarbyten, rutin- och schemabrytande verksamhet och liknande mindre lärarstyrda aktiviteter som är särskilt kritiskt.

Slutsatsen är således att samspelet elever emellan och mellan lärare och elev är nyckeln i skolarbetet.

Skolor i utsatta områden

Kristdemokraterna föreslår:

- **En satsning på skolorna i de mest utsatta områdena ska genomföras. Kommunerna ska ha ansvar för att minska klassernas storlek samt att rekrytera de bästa och mest motiverade lärarna genom att bland annat erbjuda högre lön.**
- **Kontakten mellan hem och skola eller lärare och förälder ska stärkas genom ett "kontrakt". Den exakta utformningen ska avgöras på lokal nivå.**

Kunskapsresultaten för elever som har invandrat till Sverige efter skolstart har sjunkit dramatiskt under de senaste tretton åren. Enligt SCB blev 73 procent av eleverna behöriga till gymnasiet 1998 och 2010 har andelen sjunkit till 68,7 procent. I några stadsdelar har skolresultatet sjunkit så kraftigt att det bara är hälften av ungdomarna som får tillräckligt bra betyg för att kunna börja gymnasiet.⁵⁵

Några av orsakerna till de sjunkande skolresultaten är bland annat att många elever precis har anlänt till Sverige, att de är äldre när de kommer hit samt att de har mycket bristfällig utbildning bakom sig.

Under perioden 2013-2016 satsar alliansregeringen 409 miljoner kronor för att förbättra utbildningen för utrikesfödda elever i grundskolan. Pengarna går framförallt till utökad svenskundervisning för nyanlända, kartläggning av kunskaper samt kompetensutveckling för lärare och rektorer. I februari 2013 presenterade kristdemokraterna tillsammans med alliansregeringen dessutom förslaget om att elever inte ska gå mer än ett år i förberedelseklass och att tid ska kunna flyttas från andra ämnen till svenskundervisning. Vi tycker att dessa reformer är viktiga för att nyanlända snabbare och bättre ska kunna tillgodogöra sig kunskap.

Vi vill föreslå ytterligare reformer riktade till skolor i utsatta områden, d.v.s. områden där en stor del av de boende är socioekonomiskt resurssvaga och utlandsfödda. Lärarens kompetens har stor betydelse för elevens inläring. Skolinspektionen har i sin granskning av utbildning för nyanlända

---

⁵³ Skolverket:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/omraden/specialpedagogik/professorsintervjuer/bra-skolor-ser-elever-som-behover-stod-1.161977>

⁵⁴ Ingemar Gerrbo (2012) "Idén om en skola för alla och specialpedagogisk organisering i praktiken" Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik

⁵⁵ Granskning genomförd av SvT:s Rapport 2011 (fast för behörighet 2010) av 38 stadsdelar

visat att såväl den formella kompetensen som kunskapen om hur man undervisar nyanlända elever varierar bland lärare som undervisar just nyanlända elever. Vi menar att de bästa och mest motiverade lärarna måste lockas till utsatta områden genom att t.ex. erbjuda dem en högre lön.

Forskning från Institutet för Arbetsmarknadspolitisk Utvärdering (IFAU) visar att resurser som läggs på mindre klasser i årskurs 4-6 har betydelse för förbättrade skolresultat och att denna positiva effekt även visar sig genom att eleverna som vuxna fick en högre lön.⁵⁶ Vi vill genomföra en satsning på skolorna i de mest utsatta områdena. Medlen ska läggas på att minska klasserna och att rekrytera de bästa och mest motiverade lärarna genom att bland annat erbjuda högre löner

KIPP-skolor⁵⁷ i utsatta områden i USA som har lyckats att höja kunskapsresultaten arbetar mycket med kontakten mellan hem och skola eller lärare och förälder. Vi menar att det är viktigt att föräldrarna förstår skolsystemet och vad som förväntas av eleven. Det gäller att ha föräldern på sin sida. Detta är särskilt viktigt i utsatta områden där många föräldrar saknar kunskap om det svenska skolsystemet och har bristfälliga svenskkunskaper. Hur man ska skapa dessa möten måste utvecklas lokalt. Ett sätt kan vara att utforma ett slags ”kontrakt” mellan föräldrar och skola. I kontraktet kan framgå vad som är skolans/lärares ansvar och vad som är föräldrarnas ansvar när det gäller elevens utbildning. Därmed tydliggörs skolans och föräldrarnas roller, ansvar och skyldigheter. Rädda Barnens dialogmodell samt Örebro preventionmodell är två exempel på arbetsmodeller eller ”kontrakt” som vi menar att kommunerna bör uppmuntra skolorna att arbeta med i utsatta områden.

Fritidsverksamheten och elevhälsan

Kristdemokraterna föreslår:

- **Minska gruppstorlekarna och öka personaltäteten. Skolverket bör få i uppdrag att utarbeta en tydligare vägledning för storleken på barngruppen och personaltätet.**
- **Möjliggör läxläsning på fritidshemmet.**

Drygt 80 procent av alla 6-9-åringar och 15 procent av alla 10-12-åringar är inskrivna i fritidshem. Det motsvarar nästan 400 000 barn.⁵⁸ Att ha sitt barn på fritidshem är frivilligt för föräldrarna men det är också för de flesta helt nödvändigt för att kunna förvärvsarbeta. Fritidshemmen ska därför dels stimulera barns utveckling och lärande och dels erbjuda en meningsfull fritid.

Allt fler barn går på fritidshem, samtidigt som barngrupperna har vuxit kraftigt och personaltäteten minskat avsevärt. 2011 bestod en genomsnittlig fritidshemgrupp av 38,8 barn att jämföra med ca 18 barn i början av 1980-talet. De senaste tre åren har grupperna ökat med två barn per år. 2010 gick det i genomsnitt 21,5 barn på en årsarbetare i fritidshem, jämfört med 7,4 barn 1980. Även om det finns krav om att barngrupperna i fritidshemmet ska ha en lämplig storlek och sammansättning och att lokalerna ska vara ändamålsenliga har utvecklingen gått åt fel håll. Skolverket har återkommande uppmanat kommunerna att se över gruppstorlek och personaltäteten. Skolinspektionens kvalitetsgranskning visar att relationerna mellan vuxna och

---

⁵⁶ IFAU (2012), ”Långsiktiga effekter av mindre klasser”, Rapport 2012:5

⁵⁷ KIPP står för ”Knowledge is Power Program”

⁵⁸ Skolverkets hemsida länk: <http://www.skolverket.se/statistik-och-analys/statistik/2.4329/efterfragade-matt-1.127399> samt ”Antal kommuner med verksamhet, antal fritidshem, elever per avdelning samt inskrivna elever efter ålder och kön 2005–2011” tabell 1A

barn tenderar att bli ytliga och flyktiga och att säkerheten och tillsynen över barnen på vissa håll behöver ses över. I en barngrupp med enbart förskoleklassbarn räknade personalen ut att barnen hade i genomsnitt nio vuxna att förhålla sig till under en dag.⁵⁹

Skolinspektionen har under 2010 kvalitetsgranskat fritidshemmets förmåga att leva upp till de mål, krav, intentioner och rekommendationer som finns för verksamheten. Flera brister har påpekats bland annat i omsorgen, variation och stimulans, det emotionella och intellektuella stöd och det pedagogiska uppdraget.⁶⁰

Skolinspektionen rekommenderar bland annat att fritidshemmets uppdrag bör förtydligas i de statliga styrdokumenterna särskilt när det gäller lärande- och utvecklingsuppdraget liksom avseende kraven på en god omsorg.⁶¹ Vi menar att storleken på barngrupperna och lärartätheten måste tas på fullaste allvar. Skolverkets allmänna råd måste därför omarbetas så att de ger en mycket tydligare vägledning och rekommendation för kommunerna.

Vi tycker också att det ska vara möjligt för barnen att självständigt kunna läsa läxor på fritidshemmet.

Elevhälsan

Kristdemokraterna föreslår:

- **En elevhälsogaranti ska införas ger en elev rätt att inom ett dygn få kontakt med elevhälsovården**

Skolan är barn och ungas arbetsplats och därför måste det finnas möjlighet att i ett tidigt skede få hjälp med ohälsoproblem. Elevhälsan har i detta sammanhang en viktig roll. Den ska fungera som första linjens hälsovård för de unga.

Den psykiska ohälsan bland ungdomar har försämrats under de senaste åren. Den tydligaste försämringen ses bland ungdomar mellan 16 och 24 år. Regeringen har genomfört en tillgänglighetsatsning och förstärkt vårdgaranti inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Regeringen har också beslutat om en fortsatt satsning på barn och unga med psykisk ohälsa för 2012 – 2016. Trots dessa satsningar kvarstår problematiken att en del av problemen med BUP spillover över på elevhälsan. En gott samarbeta mellan elevhälsan och landstingen när det gäller psykisk ohälsa är central. En tredjedel av landstingen uppger att de har länstäckande styrdokument för samverkan med elevhälsa/skolhälsovård i länet. Flera landsting menar att det är svårt att få till stånd samverkansöverenskommelser med ett stort antal kommuner och enskilda skolor.

I den nya skollagen som trädde i kraft den 1 juli 2011 har en samlad elevhälsa införts med krav på tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator samt personal med specialpedagogisk kompetens. Vi välkomnar denna skärpning av lagstiftningen. Kristdemokraterna har även verkat för att alliansregeringen ska satsa 650 miljoner under perioden 2012-2015 på elevhälsan. Ett riktat statsbidrag erbjuds skolhuvudmän som gör insatser för att förstärka elevhälsan. Intresset har varit

---

⁵⁹ Skolinspektionen. "Kvalitet i fritidshem". Kvalitetsgranskning. Rapport 2010:3

⁶⁰ Skolinspektionen. "Kvalitet i fritidshem". Kvalitetsgranskning. Rapport 2010:3

⁶¹ Skolinspektionen. "Kvalitet i fritidshem". Kvalitetsgranskning. Rapport 2010:3

stort bland skolor och kommuner. Därför har bidrag till skolläkare, skolsköterskor, kurator och skolpsykolog prioriterats i första omgången.

Ett stort problem är att det i alltför många skolor endast erbjuds ett minimum av elevvårdande insatser – det kan till exempel vara så att skolsköterskan endast finns på plats några få timmar per vecka. Det finns en stor brist på tillgång till kuratorer och psykologer i många kommuner. Mot bakgrund av den ökande ohälsan hos barn och ungdomar är denna utveckling inte acceptabel.

Vi vill därför införa en elevhälsogaranti som ger en elev rätt att inom ett dygn få kontakt med elevhälsovården. På så sätt skulle ungdomars psykiska ohälsa tas på allvar.

Ökad fysisk aktivitet i skolan

Kristdemokraterna föreslår:

- **Skolor ska ha ett ökat inslag av fysisk aktivitet för eleverna under skolveckan, minst 600 timmar i grundskolan och att detta regleras i timplanen.**

Ett område som det finns skäl att titta vidare på handlar både om hälsa, välbefinnande och om skolprestationer. I Bunkeflostrand har forskare under nio år studerat effekterna på 200 barn som fått mer motion och idrott i skolan. En grupp elever har haft daglig schemalagd fysisk aktivitet under 45 minuter jämfört med kontrollgruppen som fick ha idrott två gånger per vecka. Slutrapporten visar att 96 procent av eleverna i den grupp som haft daglig fysisk aktivitet klarade grundskolans mål och uppnådde behörighet för gymnasieskolan. Bland de som hade idrott två gånger i veckan var motsvarande siffra 89 procent. Det är framförallt pojkarnas resultat som påverkas. Siffrorna för pojkarna är 96 respektive 83 procent. Pojkarna med daglig fysisk aktivitet hade dessutom signifikant högre betyg i svenska, engelska, matematik samt i idrott och hälsa än de övriga pojkarna

Den här kunskapen bör tas till vara. Bättre skolresultat ger bättre hälsa. De barn som har föräldrar med en god ekonomi klarar sig bra. De som framför allt halkar efter kunskapsmässigt – och hälsomässigt - lever inte sällan i ekonomiskt och socialt utsatta sammanhang. Inte minst för dem måste denna forskning leda till slutsatser när det gäller utformningen av skolan.

Svenska elever har mindre schemalagd idrott än eleverna i många andra europeiska länder. Enligt timplanen ska grundskolan ha totalt 500 idrottstimmar, i snitt 1,5 timmar i veckan. Men skolorna har stora möjligheter att bestämma detta själva. De kan både minska antalet med 20 procent eller lägga in fler idrottspass. Detta innebär stora skillnader över landet och mellan och inom kommuner. Därför borde det inte vara upp till varje skola att göra ett val om att ha mer idrott utan istället läggas in i timplanen. Vi föreslår att antalet utökas från 500 idrottstimmar till 600 i grundskolan och att det preciseras hur fördelningen ska se ut mellan årskurserna.

Tyvärr har ”idrott och hälsa” blivit teoretiserat. Det behövs därför ett förtydligande i skollagen med avseende på att idrott ska innebära ”fysisk aktivitet” och mindre teori. Mer idrott i skolan bidrar inte bara till att göra våra barn friskare och starkare. Mer idrott bidrar också till att barnen presterar bättre i övriga skolämnen. Att röra på sig ger bättre koncentrationsförmåga vilket stimulerar inlärningen..

Från ung till vuxen – att skaffa jobb

Ungdomarnas möjligheter till jobb har, precis som för övriga befolkningsgrupper, påverkats kraftigt av den finanskris och statsfinansiella kris som drabbat Europa. Tvärt emot den gängse uppfattningen så tillhör Sverige inte de EU-länder som har högst ungdomsarbetslöshet, men ställt i relation till några av de mest jämförbara länderna, t.ex. Danmark och Tyskland, är dock ungdomsarbetslösheten i Sverige fortsättningsvis hög.

Att få ner arbetslösheten – inte minst bland unga – framstår som den allt överskuggande ekonomisk-politiska uppgiften i Sverige och i övriga Europa. Men för att veta vilka mediciner som kan tänkas verka, måste man först känna diagnosen.

I studier av arbetsmarknadens funktionssätt är det framför allt två typer av arbetslöshet som diskuteras: konjunkturell och strukturell arbetslöshet. Konjunkturell arbetslöshet uppstår under lågkonjunktur till följd av tillfälligt låg efterfrågan, medan strukturell arbetslöshet är sådan som kan bestå under lång tid till följd av att utbud och efterfrågan av arbetskraft inte passar ihop. Det finns ingen tydlig gräns mellan dessa typer av arbetslöshet, utan konjunkturell arbetslöshet kan mycket väl bli strukturell om den arbetslöses kompetens urholkas vid en längre arbetslöshetsperiod. Då kan det bli svårt för den som en gång förlorat sitt jobb – oavsett skäl – att komma tillbaka in på arbetsmarknaden igen.

Statistik från Eurostat indikerar att ett flertal länder sedan mitten av 2008 upplevt en konjunkturbetingad ökning av ungdomsarbetslösheten; i viss mån torde detta även gälla Sverige. Men att den svenska ungdomsarbetslösheten generellt sett har legat på en relativt hög nivå beror främst på strukturella faktorer. Forskning visar främst på tre orsaker till den höga strukturella ungdomsarbetslösheten i Sverige:

1. Höga kostnader för att anställa
2. Strikt arbetsrättslig lagstiftning
3. Brister i den yrkesorienterade utbildningen

Höga kostnader för att anställa och en sammanpressad lönespridning kan vara ett hinder för personer som vill etablera sig på arbetsmarknaden men som saknar exempelvis arbetslivserfarenhet, utbildning eller språkkunskaper. Det gäller inte minst utrikes födda personer och ungdomar. Vidare finns en viss dualism i det lagstadgade svenska skyddet mot uppsägning. Skyddet är i grunden starkt men gynnar främst äldre på arbetsmarknaden. Det har också påvisats brister inom den gymnasiala yrkesutbildningen som inte i tillräcklig utsträckning förberett ungdomar för yrkeslivet och givit ungdomarna den kompetens som efterfrågas av näringslivet. Introduktionen av lärlingssystemet, som innebär mer lärande genom praktik, välkomnas av bland andra OECD och anses vara särskilt värdefullt för personer med utländsk bakgrund som således kan skapa sig en bättre förståelse för hur svenska arbetsplatser fungerar.

Det finns många tecken på bristande matchning till följd av att Arbetsförmedlingen inte fungerar tillräckligt effektivt. Medborgarnas nöjdhet med den service myndigheten erbjuder ligger på en mycket låg nivå. Arbetsförmedlingen ligger i botten av kundnöjdhetslistan i den jämförelse mellan de 13 myndigheter som Svenskt Kvalitetsindex årligen genomför. Och bara 28 procent av företagen i Företagarnas Småföretagsbarometer från maj 2011 anger arbetsförmedlingen som den vanligaste rekryteringsvägen. Den absolut viktigaste källan till rekryteringar är ”information från

vänner och bekanta” (64 procent). Att så många arbetsgivare hittar nya medarbetare via informella kontakter och nätverk försvårar för arbetssökande som befinner utanför arbetsmarknaden och saknar kontaktnät, såsom exempelvis ungdomar och personer med utländsk bakgrund.

Bättre matchning – reformera Arbetsförmedlingen

Kristdemokraterna föreslår:

- **Konkurrensutsätt förmedlingsverksamheten**
- **Renodla myndighetens (Arbetsförmedlingens) ansvarsområde**
- **Inför ett system med jobbpeng där arbetsförmedlarna ersätts för varje förmedlat jobb. Ersättningens storlek bestäms av den arbetssökandes statistiska risk för långvarig arbetslöshet, inte arbetslöshetsperiodens längd**
- **Inför fritt val där den arbetssökande kan välja aktör**
- **Skapa ett betygssystem för alla godkända förmedlingsaktörer**
- **Unga med risk att hamna i långtidsarbetslöshet ska ha möjlighet att få insatser från första dagen, enligt uppdrag till arbetsförmedlingen**

Många ungdomar får sitt första jobb via personliga kontakter, eller i föräldrarnas företag. Detta visar på de personliga relationernas och familjens betydelse också för etableringen på arbetsmarknaden.

De ungdomar som inte har föräldrar som driver företag, eller som saknar ett brett personligt kontaktnät söker i allmänhet hjälp av Arbetsförmedlingen. Tyvärr fungerar verksamheten där inte tillräckligt effektivt. De med störst behov av stöd i sitt jobbsökande hamnar ofta i en kö där åtgärderna sätts in när personen gått arbetslös relativt länge och har hunnit utveckla vanor som inte främjar möjligheterna att få jobb. Längre perioder av arbetslöshet påverkar självkänsla och självförtroende leder lätt till en hopplöshetskänsla och bristande framtidstro. Det är därför av största vikt att tidigt hjälpa de ungdomar med de svagaste framtidsutsikterna och störst risk att hamna i långtidsarbetslöshet. Därför vill vi reformera Arbetsförmedlingen i grunden.

Vårt förslag bygger på följande principiella punkter:

1. Av nuvarande Arbetsförmedlingen skapas en central serviceorganisation som ansvarar för myndighetsfrågor, såsom godkännande av aktörer, uppföljning, insamling av statistik samt register och IT-system som alla aktörer behöver ha tillgång till. Myndigheten har också ansvar för ”Jobbcentrum” dit den arbetslöse går första dagen som arbetslös. Där bedömer en handläggare, utifrån objektiva metoder, personens styrkor och svagheter på arbetsmarknaden. Syftet är att omedelbart identifiera den arbetslöses chans till jobb.
2. Förmedlingsverksamheten konkurrensutsätts. Huvuddelen av förmedlingsverksamheten kan drivas av privata företag och idéburna organisationer. Delar av dagens arbetsförmedling kan bolagiseras och eventuellt säljas.
3. Den arbetssökande får välja arbetsförmedlare, som får betalt för att hjälpa personen i arbete. Arbetsförmedlarna ersätts för varje förmedlat jobb. Jobbpengens storlek bestäms av den arbetssökandes statistiska risk för långvarig arbetslöshet, inte arbetslöshetsperiodens längd, och beslutas av myndighetens ”Jobbcentrum”. Det innebär att ersättningen är högre för personer

med exempelvis funktionsnedsättning, utländsk bakgrund, ofullbordad skolgång eller ofullständiga betyg. Ersättningen administreras av den centrala servicemyndigheten och betalas i sin helhet ut först när personen varit i arbete under en längre tid, exempelvis 6-12 månader.

4. Det införs ett betygssystem för alla godkända förmedlingsaktörer. Detta blir en hjälp för den arbetslöse att välja en aktör som uppvisat goda resultat. Betygen baseras på förmedlarens förmåga att hjälpa arbetslösa ut i arbete.
5. Program och utbildningar som Arbetsförmedlingen i dag ansvarar för kan läggas ut på andra aktörer eller utbildningsanordnare. Stora delar av de kostnader som i dag går till arbetsmarknadsåtgärder kan i stället ingå i den pott varur jobbpeng för den enskilde tas.

Naturligtvis behöver en så genomgripande reform som denna utredas mer i detalj. Det väsentliga är att vi går från dagens ofta passiva och regelstyrda verksamhet, till en aktiv och resultatstyrd jobbförmedling.

Ett lärlingssystem som fungerar

Kristdemokraterna föreslår:

- **Lärlingsanställning införs som ny anställningsform. I ett första steg 18 månaders anställning upp till 23 års ålder, i nästa steg 36 månaders anställning upp till 30 års ålder**
- **Företag som anställer en lärling i enlighet med den nya anställningsformen bör få ekonomisk ersättning i någon form för att kompensera handledarkostnader. Det bör övervägas om det kan ske i form av ett skatteavdrag**

Många arbetsgivare har svårt att rekrytera personal med rätt kompetens, samtidigt som ungdomar har svårigheter med att etablera sig på arbetsmarknaden. Detta är tecken på betydande matchningsproblem på arbetsmarknaden. Det är också en stor grupp ungdomar i samhället som missgynnats av den reformering av den svenska gymnasieskolan som genomfördes i mitten av 1990-talet. Reformen syftade till social utjämning, men ledde till utslagning. En allt större andel lämnade gymnasiet med ofullständiga betyg när de praktiska utbildningarna fick ett mer teoretiska inslag.

Alliansregeringen har reformerat gymnasieskolan och infört gymnasial lärlingsutbildning. Det har också presenterats förslag på s.k. lärlingsanställning i utredningen "Utbildningsanställning" (SOU 2012:80). Detta är två viktiga steg i rätt riktning för skoltrötta och praktiskt orienterade ungdomar. I Tyskland går cirka 43 procent av ungdomarna någon form av lärlingsutbildning. Tyskland är också ett av länderna inom EU med lägst ungdomsarbetslöshet. Genom att ta steg mot ett liknande lärlingssystem i Sverige, kan vi rusta unga människor för arbete och sänka ungdomsarbetslösheten.

Tyvärr är löner och anställningsvillkor inte anpassade efter denna situation. Rigida regler på arbetsmarknaden gör risken att anställa unga och oprövade personer stor och därmed blir företagen mindre benägna att ta ansvar för de unga på arbetsmarknaden. Problemen kvarstår trots att alliansregeringen sänkt kostnaderna för att anställa unga, bland annat genom halverad arbetsgivaravgift.

Därför behövs en lärlingsanställningsform som tar hänsyn till den unges lägre produktivitet, utbildningsmomentet och att det också krävs insatser från företaget för att handleda en lärling. Ett fungerande lärlingssystem kräver att samtliga parter är med och bidrar. Facken behöver inse att ett fungerande lärlingssystem kräver sänkta krav vad gäller lön och trygghet. Företagen måste vara beredda att ta ett än större ansvar för de yngres utbildning och kompetensutveckling. Staten måste se till att risken och kostnadsläget för företagen anpassas så att det är praktiskt möjligt och ekonomiskt försvarbart att ta emot en lärling. Även den unge själv har naturligtvis ett ansvar. Man måste vara beredd att hugga i och jobba på. Och man kan inte ha för höga förväntningar på sitt första jobb.

Kristdemokraterna tycker i grunden att den svenska modellen fungerar väl. Och det finns idag flera anställningsformer som arbetsgivare kan använda. Parterna på arbetsmarknaden har möjlighet att kombinera anställning och utbildning. Men befintliga möjligheter till arbetsplatsförlagt lärande leder inte i tillräcklig utsträckning till att unga etablerar sig på arbetsmarknaden. Lärlingsanställning är en pusselbit för att underlätta för unga att etablera sig på arbetsmarknaden och för mindre företag att anställa.

Utveckla den yrkesinriktade gymnasieutbildningen

Kristdemokraterna föreslår:

- **En tvåårig yrkesförberedande utbildning införs, med ett frivilligt tredje år som kan läsas in i efterhand**
- **Verka för att öka antal veckor i den arbetsplatsförlagda utbildningen**
- **Skärpa reglerna kring den arbetsplatsförlagda utbildningen genom att inte tillåta praktik på den egna skolan**
- **Företag som erbjuder praktikplatser för studerande vid yrkesförberedande program ersätts med skatteavdrag för att kompensera handledarkostnader**

Ungdomar som misslyckas med gymnasieskolan, är de som får störst problem på arbetsmarknaden. Den gymnasiereform som genomfördes vid mitten av 1990-talet innebar att den teoretisk undervisning på de praktiskt, yrkesinriktade linjerna ökade. De förlängdes också från två till tre år. Syftet var att öka jämlikheten och rättvisan. Men resultatet blev ökad utslagning. De som har störst svårigheter i skolan går ut med ofullständiga betyg och riskerar därmed att hamna i långtidsarbetslöshet.

Alliansen har sjösatt flera viktiga förändringar som rör yrkesutbildningarna i den nya gymnasieskolan, som infördes hösten 2011. Ny yrkesexamen, mer tid för yrkesämnen och gymnasial lärlingsutbildning har införts.

De elever som inte väljer lärlingsspåret på yrkesprogrammet får endast 15 veckors praktik, vilket är lite för ett yrkesprogram jämfört med övriga länder inom EU. Vi föreslår därför att minst 25 veckors praktik ska ingå som miniminivå i yrkesprogram. Ett problem är att många skolor redan idag har svårt att hitta praktikplatser för 15 veckor. Elever med utländsk bakgrund har svårast att hitta praktikplats, särskilt pojkar. Detta faktum lyftes fram som ett argument i gymnasieutredningen att inte utöka antalet veckor. Vår uppfattning är dock att praktiken är en så

viktig väg in på arbetsmarknaden för dem som går yrkesinriktade program att vi bör höja ambitionsnivån och utreda hur vi kan stimulera arbetsgivare att ta emot praktikanter.

Gymnasieutredningen föreslog att de 15 praktikveckorna inte får vara skolförlagd. I regeringens proposition skärptes kraven, men skolan kan fortfarande göra undantag och förlägga praktiken på skolan. Forskning visar på att kopplingen mellan skola och arbetsliv är avgörande, inte minst för de som redan har svag anknytning till arbetsmarknaden. Därför är det av största vikt att arbetsplatsförlagt lärande på yrkesprogrammen äger rum på arbetsplats och att antalet veckor ökar. För att motivera företag att ta emot praktikanter föreslår vi kompensation via skatteavdrag för att täcka ökade kostnader.

Forskning pekar på att effekten av att bygga ut de yrkesförberedande utbildningarna med ett år, har ökat utslagningen för dem som är svaga i teoretiska ämnen. Samtidigt finns det i flera branscher stora behov av kompetent personal, men där teoretisk kompetens inte är det som efterfrågas, utan praktisk kunskap. För att bättre rusta alla unga för framtiden och dessutom tillsäkra svenska företag arbetskraft är kvaliteten i yrkesförberedande utbildningar avgörande.

Sänka trösklar, minskade risker att anställa

Kristdemokraterna föreslår:

- **Ta bort andra sjuklöneveckan och förstärk arbetsgivarens högkostnadsskydd när det gäller sjuklön i syfte att öka sysselsättningen**
- **Utöka undantaget från turordningsreglerna i LAS så att två personer kan undantas oavsett företagets storlek**

Alliansregeringen har genomfört kraftfulla reformer i syfte att förbättra villkoren för företag. Bland annat har medfinansieringen i sjukförsäkringen tagits bort. Den innebär att arbetsgivaren skulle stå för 15 procent av den sjukskrivnes sjukpenning under hela sjukskrivningsperioden.

Sjuklöneansvaret innebär att arbetsgivaren är skyldig att betala sjuklön mellan dag 2 och 14 för en medarbetare som drabbas av sjukdom. Detta är en fråga som företagen själva lyfter fram som ett av de stora hindren för deras vilja att anställa. Arbetsgivarens sjuklöneansvar infördes 1992 med syftet att ge företagen incitament att få ner sjukskrivningarna. För en enskild företagare kan sjukskriven personal innebära en stor kostnad. Företaget måste stå för sjuklönen under de två första veckorna. Utöver själva sjuklönen till den anställde kan det tillkomma kostnader för en vikarie. Under kortare sjukperioder kan det vara svårt att få tag i en person som kan ersätta den anställde och därmed riskerar företaget kostnader för minskad produktion och försenade leveranser. Sammantaget bär ett företag en tung kostnadsbörda när en anställd blir sjuk. Småföretag med få anställda har ofta små marginaler och drabbas särskilt hårt av sjuklönereglerna.

Skop har på uppdrag av Företagarna genomfört en undersökning om sjuklöneansvarets påverkan på företagarnas anställningsvilja. Undersökningen visar att 16 procent av företagen svarar att de en eller flera gånger avstått från att anställa på grund av sjuklöneansvaret.⁶² Företagarnas beräkningar visar att detta kan innebära att 25 000–55 000 arbetstillfällen gått förlorade.

---

⁶² Företagarna (2011), "Sjuklöneansvaret – hinder för tillväxt"

Mycket tyder på att dagens sjuklöner regler försvårar långtidssjukskrivnas återinträde på arbetsmarknaden. Den enskilde arbetsgivaren har svårt att bära den risk det innebär att anställa en person med lång sjukdomshistorik. Enligt ovan nämnda undersökning framgår att 68 procent av de tillfrågade företagen skulle absolut eller kanske bli positiva till att anställa en person med lång sjukdomshistoria ifall de slapp betala sjuklön. Det är främst i de små företagen som jobben skapas. Småföretagen är också särskilt känsliga för oförutsedda kostnader såsom sjuklön. Vi vill därför halvera arbetsgivarens sjuklöneansvar genom att slopa arbetsgivarnas ansvar för den andra sjuklöneveckan.

Även lagen om anställningsskydd kan utgöra ett problem för många mindre företag. Ett företag som har upp till tio anställda får idag undanta två personer från den turordning som Lagen om anställningsskydd (LAS) innebär vid uppsägning. I enkäter med företagen som Svenskt Näringsliv låtit genomföra är det 82 procent av företagarna som anser att två-undantaget varit mycket viktigt för företagets framtid. Det är troligt att två-undantaget vid personalneddragningar haft betydelse för viljan att anställa. Detta talar för att undantaget varit gynnsamt för både arbetsgivare och arbetstagare och att det finns anledning att utöka undantaget ytterligare. 4 av 10 företagare anser att de skulle vara mer benägna att anställa om undantaget utökades.

En bostadspolitik för barn, ungdomar och unga vuxna

Till människans grundläggande behov och rättigheter hör att ha en bostad, en plats att kalla sitt hem. En bra boendemiljö är grundläggande för att skapa trygga uppväxtvillkor för barn och unga.

I ett internationellt perspektiv sticker Sverige ut på ett sätt som inte är fördelaktigt när det gäller bostadsbyggande. Under tjugo års tid har Sverige byggt mindre än hälften så många bostäder som våra nordiska grannländer gjort per capita och långt under snittet inom OECD.

Priset betalar vi nu. Stigande ungdomskullar kombinerat med en av de starkaste urbaniseringstrenderna i Europa gör att vi i dag har en akut bostadsbrist i tillväxtregionerna. Unga drabbas hårdast av en marknad som inte fungerar som den ska.

Grundproblemet ligger i hur den generella bostadsmarknaden fungerar. Trots stor efterfrågan ökar inte utbudet. Sverige måste bygga fler villor, fler hyresrätter, fler bostadsrätter och fler ägarlägenheter. När någon säljer en lägenhet för att flytta till exempelvis en villa frigörs en lägenhet åt någon annan och en flyttkedja har startat.

För att öka bostadsbyggandet måste vi skapa bättre förutsättningar för att bygga bostäder. Ett viktigt åtgärdsområde är planeringsprocesserna. Tiden från idé till färdigt hus är alldeles för lång och krånglig. Planeringsprocessen måste kortas, rätas ut och breddas. Med de bästa föresatser har Sverige genom åren byggt upp ett regelverk som rör planering och byggande som är krångligt och svåröverskådligt. Regel har lagts på regel. Det kan till exempel vara bullerkrav, tillgänglighetskrav, riksintressen, strandskydd, tekniska särkrav som kommunerna ställer upp med mera. Var för sig framstår kanske regelverket inte som hindrande, men tillsammans bildar det en kompakt massa som förhindrar, försvårar och fördyrar bostadsbyggande. Inte minst byggandet av mindre lägenheter för ungdomar.

Reformagendan för att ta itu med strukturproblemen på svensk bostadsmarknad måste fortsätta att drivas med kraft. Hinder och problem för ökat bostadsbyggande identifieras, analyseras och stegvis tas bort för att göra vägen från idé till färdigt hus rakare.

I det svenska planeringssystemet har kommunen en framskjuten roll. Det är kommunerna som har planmonopolet och det lagstadgade bostadsförsörjningsansvaret. Kommunerna måste i sin bostadsförsörjning beakta och planera för bostäder som även passar unga och studenter. Det är ingen naturlag att det som byggs alltid ska vara i de högre prisklasserna. I kommunernas verktygslåda finns verktyg som kan underlätta ett byggande av billigare bostäder.

För många unga är hyresrätten det enda alternativet, då många saknar kontantinsats och inkomst för att kunna finansiera ett köp av bostadsrätt eller äganderätt. 2011 infördes ett reformerat hyressättningsystem och nya förutsättningar för allmännyttan. Syftet var att få till en smidigare hyresmarknad där lägenheternas skick och läge skulle få större genomslag på hyressättningen samtidigt som konkurrensvillkoren mellan privata och allmännyttiga fastighetsägare blev jämbördiga. På sikt är förhoppningen att fler ska vilja investera i och äga hyresrätter. Nu har parterna ett stort ansvar att se till att den nya hyressättningsmodellen förverkligas.

Regeringen har sänkt fastighetsavgiften för flerfamiljshus och förlängt undantaget från fastighetsavgift från fem till femton år vid nyproduktion. På sikt bör fastighetsavgiften för flerfamiljshus avskaffas helt för att skapa bättre förutsättningar för hyresrätten.

Men bostadsbristen för unga kan inte byggas bort över en natt. Därför är det viktigt att utnyttja de bostäder vi redan har på ett så smart sätt som möjligt. Det finns stora potentialer att frigöra lägenheter för unga genom att underlätta privatuthyrning av bostäder.

Gör det enklare att hyra ut

Kristdemokraterna föreslår:

- **Höj schablonavdraget för uthyrning av bostäder så att vi på sikt får ett system där exempelvis en villaägare kan hyra ut halva sin bostad skattefritt**

Regeringen har stegvis höjt schablonavdraget för privatuthyrning av bostäder, vid årsskiftet 2012/13 höjdes det till 40 000 kronor. Kristdemokraterna anser att det bör fortsätta höjas för att på sikt införa ett system liknande det norska, där exempelvis en villaägare får hyra ut delar av sin bostad skattefritt. Det skulle göra det enkelt och förmånligt att hyra ut och öka utbudet av bostäder.

I Norge är hyresintäkten fri från beskattning då ägaren/innehavaren använder minst hälften av bostaden för eget bruk. Det finns också en möjlighet att hyra ut hela eller större delen av den egna bostaden, räknat efter uthyrningsvärdet, skattefritt under mindre än halva inkomståret. Med ”mindre än halva inkomståret” avses upp till 182 dagar, oavsett om tiden är sammanhängande eller inte. De norska reglerna har haft en stor betydelse för utformningen av norska småhus. Många hyr ut delar av sin bostad och de utgör en inte obetydlig del av den norska hyresmarknaden.

I Sverige får en bostadsrättshavare också sedan den 1 februari 2013 ta ut en hyra som även motsvarar dennes kapitalkostnader för lägenheten. Även om det är för tidigt att säga något med bestämdhet om reformen, så visar de första indikationerna att antalet lägenheter på marknaden har ökat.

I dagens lagstiftning är det bostadsrättshavaren som ska ha beaktansvärda skäl för att få hyra ut sin bostadsrätt. Kristdemokraterna anser att det borde vara styrelsen i föreningen som ska ha beaktansvärda skäl för att neka uthyrning. Exempel på sådana skäl skulle kunna vara en liten förening där verksamheten skulle bli svår att bedriva effektivt om många hyrde ut. Idag får många nej av sin förening vilket begränsar utbudet av lediga lägenheter. Det kan exempelvis vara bostadsrättshavare som ska bo utomlands i några år men som vill behålla sin lägenhet i Sverige som en fast punkt.

Den första bostaden

Kristdemokraterna föreslår:

- **Inför ett bosparande för unga genom en särskild skattestimulans för personer under 34 år för att därigenom underlätta för unga att ta sig in på bostadsmarknaden**

Kristdemokraterna vill se ett avdragsgillt bosparande, där unga via speciella konton får rätt att göra avdrag för bosparande. Till exempel skulle ungdomar mellan 18 och 34 år få spara upp till ett halvt prisbasbelopp per år. Det skulle innebära att skatterabatten idag skulle bli knappt 7 000 kronor per år. Pengarna kan sedan användas till att köpa ett hus, en bostadsrätt, ägarlägenhet eller kooperativ hyresrätt, eller till att betala av på ett bostadslån.

Rätten till avdrag för bosparande skulle i allt väsentligt jämföras med rätten till avdrag för pensionssparande (59 kap. inkomstskattelagen).

I Norge har bosparande för unga funnits i över tjugo år. I dag har var fjärde person mellan 20-33 år i Norge ett konto inom Boligsparing for ungdom, och i snitt sparar varje person drygt 10 000 norska kronor per år.

Byggande av bostäder för unga och studenter

Kristdemokraterna föreslår:

- **Förenkla regelverket kraftigt i syfte att erbjuda fler ungdoms- och studentbostäder till rimliga kostnader**
- **Förläng möjligheten att medge tidsbegränsat bygglov för studentbostäder från dagens tio till femton år**
- **Ge universitet och högskolor samt Försvarsmakten rätt att tillhandahålla bostäder för studenter, forskare och tillfälligt försvarsanställda.**

Det har genomförts en del lättnader i regelverket som rör byggande av studentbostäder, men dessa är inte tillräckliga. Bostäder för unga och studenter är till sin karaktär lägenheter under vilka de boende i regel bor en begränsad tid av sina liv. Därför finns det all anledning att ifrågasätta att de ska omfattas av samma regelverk vid byggande som övriga boendeformer. Utgångspunkten bör vara att endast regler som är grundläggande för människors hälsa och säkerhet bör vara kvar.

Under senare år har ett antal företag etablerats som erbjuder modulbostäder för studenter. Modulbostäderna kan lätt byggas ihop och lätt plockas ner om och när förutsättningarna förändras. Det är angeläget att kommunerna är aktiva i sin markplanering och kan erbjuda tidsbegränsade bygglov för modulbostäder åt studenter på mark som för tillfället står outnyttjad. I dag kan tidsbegränsade bygglov endast ges om 5 + 5 år. Den maximala tiden bör utsträckas från dagens tio till åtminstone femton år, och möjligheten att ge bygglov om 10+5 år.

År 2009 fick ett antal större lärosäten möjlighet att under en försöksperiod tillhandahålla bostäder åt studenter och gästforskare. Kristdemokraterna anser att denna möjlighet ska permanentas och gälla samtliga universitet och högskolor. Att studenterna har någonstans att bo ligger i lärosätenas

intresse och det är positivt att de har verktyg för att hjälpa till med bostadsförsörjningen. Även Försvarsmakten borde ges samma möjlighet att tillhandahålla bostäder åt sina tillfälliga anställda.

Regelförenklingarna bör också omfatta ”soldatbostäder”. Försvarsmakten har i dag på sina håll ett akut behov att hitta bostäder åt de anställda soldaterna. För den som har en anställning framstår ”livet på luckan” inte lika lockande längre. Även för dessa typer av bostäder borde regelverket förenklas för att kunna sänka byggkostnaderna. Det är exempelvis inte rimligt att ställa lika omfattande tillgänglighetskrav på bostäder åt försvarsmaktens tillfälligt anställda soldater som på permanentbostäder för allmänheten.

Unga och studenter är en målgrupp som i regel har begränsad köpkraft. Det är därför angeläget att utveckla innovativa lösningar som kan erbjuda ett bra boende till rimliga kostnader. Regeringens stöd om 50 miljoner kronor 2013-2015 för att stimulera innovativa lösningar när det gäller student- och ungdomsbostäder är därför mycket positivt.

Planera med barn i fokus

Kristdemokraterna föreslår:

- **Låt barn och unga i ökad utsträckning få vara delaktiga i planeringsprocesserna**

Barn och ungdomar har rätt att få vara med och påverka sin närmiljö. Det står även i FN:s konvention om barnets rättigheter. Men städer och andra miljöer där barn och unga vistas är ganska sällan planerade utifrån barnens och ungdomarnas behov. Det har genomförts, och genomförs, ett antal projekt, i offentlig såväl som i privat regi, där barn och unga fått vara delaktiga i planeringsprocesserna och detta har skett med stor framgång.

Det är viktigt att det inte stannar vid projekt utan att man hittar former för att involvera barn och unga i ett tidigt skede när exempelvis nya bostadsområden ska planeras eller gamla områden förnyas. Trafikverkets projekt tillsammans med bl. a Boverket, ”Att stärka barns och ungas delaktighet och inflytande i fysisk planläggning” i vilket man på regeringens uppdrag skulle hitta metoder för att stärka barns rätt till inflytande i samhällsplaneringen, visade mycket goda resultat. Det genomfördes tillsammans med sex kommuner. Erfarenheterna från projektet måste få spridning i andra kommuner i landet.

Ge barn och unga rätt till en giftfri vardag

Kristdemokraterna föreslår:

- **Öka standardiseringen vad gäller miljö- och allergimärkning.**
- **Initiera ett pilotprojekt där avloppsreningsverk utrustas med avancerade reningsmetoder som reducerar läkemedelsrester och andra föroreningar som inte reningsverken klarar av i nuvarande processer.**
- **Gör en översyn av Reach-lagstiftningen i syfte att dels skärpa upp den och dels lägga till nya kemikalier**
- **Ge EU-länder rätt att införa strängare miljö- eller hälsoskydds krav än EU-nivån, med hänvisning till en högre politisk ambitionsnivå**
- **Öka kunskaperna kring nanomaterial och nanoteknik genom nya medel till forskning.**
- **Ge en offentlig aktör, som bedriver verksamhet för barn, rätt att vid upphandling själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade.**
- **Låt det blir möjligt att driva förskolor med "giftfri profil".**

Kemikalier förekommer överallt i vår vardag och är för det mesta till nytta för oss människor. Men vissa kemikalier kan framkalla allergier, rubba den naturliga hormonbalansen i kroppen och inte minst vara direkt miljöskadliga. Många ämnen har egenskaper som vi ännu inte känner till. Vi vet att yngre människor i Västeuropa idag bär på större andel giftiga kemikalier i blodet än vad deras föräldrageneration gör. Bland de ökande folkhälsoproblem som misstänks kunna kopplas till kemikalierna finns bland annat allergier, autism, depression, diabetes, fertilitetsproblem, fetma, hyperaktivitet och psykisk ohälsa. Våra barn är extra känsliga för kemikalier och därför ska de politiska besluten ta hänsyn till detta och syfta till att skydda barn och unga. Bärande principer för oss när det kommer till politiska ställningstaganden i dessa frågor är dels försiktighetsprincipen, dels att vi har ett ansvar att motverka oansvarig hushållning med jordens resurser.

Miljömärkning och allergimärkning är viktiga verktyg för att konsumenterna ska kunna göra kloka val av produkter. Men det finns en fragmentering bland märkningen som leder till förvirring och en brist på samstämmighet kring behörighetskriterierna. Kristdemokraterna vill uppmuntra konsolidering och standardisering kring märkning av produkter. Vi vill även se en öppnare dialog mellan företag och konsumenterna och ett bättre samarbete mellan intressenter.

Ett område som uppmärksammas allt mer de senaste åren är problemen med läkemedelsrester i avloppsvatten. I läkemedel som säljs i Sverige finns tusentals aktiva ämnen och förbrukningen ökar. Läkemedlen utsöndras ur kroppen och hamnar i våra avloppssystem. Problemet är att reningsverken inte klarar att bryta ned alla läkemedelsrester utan många följer med det reade avloppsvattnet ut i naturen mer eller mindre opåverkad. Det är ännu oklart exakt hur läkemedelsresterna påverkar människans och inte minst barnens hälsa, men forskning har visat att de kan påverka fiskar och andra vattenlevande organismer negativt.

Kristdemokraterna vill att avloppsreningsverk ska utrustas med avancerade reningsmetoder som klarar av att reducerar läkemedelsrester och andra föroreningar som inte reningsverken är kapabla till nuvarande processer. Detta kan exempelvis göras genom pilotprojekt runt om i landet.

Vi föreslår nu att när en offentlig aktör, som bedriver verksamhet för barn, gör en upphandling ska den ha rätt att själv ange vilka miljö- och hälsokrav som ska gälla, såvida motparten inte kan bevisa att kraven är obefogade. Detta skulle gälla allt ifrån leksaker och nappflaskor till mat och dryck som i första hand konsumeras av barn i verksamheterna. Detta skulle exempelvis möjliggöra för en kommun att driva förskola med giftfri profil.

Kristdemokraterna menar att det ska vara självklart att vi måste kunna lita på att våra livsmedel är säkra, att kläderna vi köper till våra barn inte ska innehålla antimögelmedlet dimetylfumarat, att inte barnmatsburken innehåller bisfenol A eller att inte leksaker som pennskrin och suddgummin innehåller ftalater. (Ftalater är en grupp kemiska ämnen som bland annat används som mjuk-görare i plast. Några av dem klassas som hälsofarliga och kan vara skadliga för fortplantningsförmågan).

Reglering kring leksaker sker dels på EU nivå och dels på nationell nivå. Leksaker är en produktgrupp som regleras av speciallagstiftning, eftersom de ska uppfylla särskilda krav på säkerhet. Elektroniska leksaker styrs dessutom av ytterligare lagstiftning, det så kallade RoHS-direktivet (Restriction of the use of certain Hazardous Substances in electrical and electronic equipment). Det är ett EU-direktiv som helt förbjuder vissa farliga ämnen i produkter.

Kemikalieinspektionen som är tillsynsmyndighet med ansvar för att företagens och samhällets kemikaliekontroll sköts rätt har funnit i analyser av bland annat elektroniska leksaker att många innehöll höga blyhalter. Tidigare i år visade färsklaboratorieanalyser på höga halter av tungmetaller i barngröt och välling. För en av de testade grötprodukterna räckte det med tre portioner om dagen för att komma upp i blynivåer som kan påverka hjärnans utveckling hos ett barn.

Sedan den första mars 2011 är det inte längre tillåtet att tillverka nappflaskor med bisfenol A och sedan 1 juni 2011 är det inte längre tillåtet att sälja nappflaskor med bisfenol A i butiker inom EU. Regeringen har även lagt fram ett förslag om förbud mot all användning av bisfenol A i barnmatsförpackningar från 1 juli 2013, i detta arbete har Kristdemokraterna varit pådrivande.

De senaste åren har det skett en snabb utveckling av så kallad nanoteknologi och användning av nanomaterial ökar kraftigt. Konsumentprodukter som innehåller nanopartiklar är till exempel bildäck, UV-filter i solkräm och färgat glas. Nanostrukturerade ytor som inte repas och inte blir smutsiga finns i stekpannor och i vissa typer av sportkläder.

Nanopartiklar har många användningsområden men vi vet fortfarande lite om hur människa och miljö utsätts för materialet vars risk, spridning och exponering inte är tillräckligt känd. Den lagstiftning som finns är undermålig, eftersom nanomaterial ofta används eller importeras i mycket små mängder så faller de tex inte inom EU:s Reach lagstiftning. Det pågår en översyn av den gemensamma lagstiftningen för nanomaterial av EU-kommissionen.

Det finns ett behov av mer kunskap gäller nanomaterial, kombinationseffekter och hormonstörande ämnen. Kristdemokraterna vill förstärka arbetet med kemikaliesäkerhet såväl på

nationellt plan som inom EU och internationellt. Vidare måste företag och branscher arbeta mer med utfasning av vissa kemikalier och inte minst med substitution.

Kristdemokraterna vill att EU:s regelverk ska ge enskilda länder större möjligheter att införa strängare regler av miljöskäl i syfte att gå före i miljöpolitiken såsom i fallet med bisfenol A. Idag krävs det att medlemsstaten i fråga har särskilda förhållanden som motiverar strängare regler än de gemensamma reglerna. En högre politisk miljöambition bör i sig vara skäl för att godkänna strängare regler i ett medlemsland. Vi anser att detsamma ska gälla när syftet är att skydda människors hälsa. Det ska vara möjligt för en medlemsstat att bestämma att konsumenterna ska kunna lita på att den barnmat som köps i affären inte innehåller gifter.

Unga som begår brott

Ungdomar begår allt färre brott. Statistik från BRÅ visar att niondeklassare begår färre brott idag än för 15 år sedan. Dessutom är de mindre toleranta mot brott. Det är glädjande. Samtidigt är ungdomar den mest brottsaktiva gruppen i samhället, sett i förhållande till sin andel av befolkningen. De allra flesta stökiga ungdomar kommer åter på rätt väg genom att av egen kraft, samt med stöd från familj och vänner, bryta ett destruktivt beteende. Men några fortsätter. Vissa saknar de den inre viljan och kraften att sluta, andra saknar stöd från familj och vänner. Några växer upp i dysfunktionella familjer med kriminella föräldrar och utvecklar tidigt ett kriminellt beteende.

De flesta tungt kriminella har startat sin kriminella bana genom att begå småbrott som ungdomar. Misslyckad skolgång i kombination med svagt stöd hemifrån och få vuxna, positiva förebilder har för dessa gjort att den negativa spiralen inte har brutits. För de unga i åldern 15 till 17 år som begått så allvarliga brott att de döms att avtjäna ett straff på ett ungdomshem ser framtidsutsikterna dystra ut. Tre av fyra återfaller i brott inom tre år efter avtjänat straff.

Att förebygga att ungdomar hamnar i brottsliga aktiviteter och att tidigt reagera mot, och bryta, kriminellt beteende är därför av största vikt. För att lyckas med detta behövs en politik med ett helhetsperspektiv på barn och ungdomar. Det behövs en stödjande familjepolitik, en bra skola, satsningar på ungas uppväxtmiljö och en offensiv kriminalpolitik.

Nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog har på uppdrag av stiftelsen Akta huvudet har räknat och prismärkt det våld som utövas i offentlig miljö. Deras beräkningar – som utgår från uppgifter från Södertälje – visar att exempelvis ett personrån kostar samhället i genomsnitt 226 000 kronor, en mycket måttlig misshandel kostar 203 000 kronor, en indrivning av en skuld kostar 123 000 kronor. Om en person blir så svårt misshandlad att den invalidiseras kan kostnaden hamna på 50 miljoner kronor. I kostnaden har de då räknat in rättsväsende, sjukvård, rehabilitering och kostnader för inkomstbortfall men inte kostnaderna för kriminalvården av den eventuellt gripna förövaren.⁶³

Vidare visar deras beräkningar att det bara i Södertälje idag lever 600 pojkar i 13–18-årsåldern som är i riskzonen för att hamna i utanförskap. Av dessa bedöms 50 pojkar ha hög risk för att bli livsstilskriminella. Skulle det bli så kan de komma att kosta samhället uppåt 80 miljoner kronor vardera när de fyllt 40 år. Enligt Nilsson och Wadeskogs beräkningar kostar varje kriminell sammanslutning på runt 20 personer gemensamt det offentliga 650 miljoner under en 20-årsperiod.

Även om det alltid finns osäkerhet bakom denna typ av beräkningar så visar de att det finns stora resurser att spara på att tidigt bryta en kriminell bana. Detta utöver samhällsvinsterna i form av minskat lidande hos brottsoffer, minskad otrygghet och att det går att frigöra resurser som kan satsas på utvecklad kvalitet inom sjukvård, äldreomsorg, skola, barnomsorg och annan offentlig service.

---

⁶³ <http://www.dn.se/sthlm/sa-mycket-kostar-gatuvaldet>

Bekämpa gängkriminaliteten

De senaste åren har vi i Sverige sett hur nya typer av kriminella gäng vuxit fram. Begreppet gatugäng används ofta för att beteckna denna typ av gäng, ofta i form av ett löst sammansatt nätverk i områden med sociala problem. Gatugängen inriktar sin rekrytering mot ungdomar och barn och är för många en inkörsport till grov organiserad brottslighet.

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av begreppet gäng. Därför finns inte heller statistik eller uppgifter som på ett entydigt sätt mäter utvecklingen över tid. I utredningen "Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp" (SOU 2010:15) används begreppen "kriminella nätverk" och "kriminella grupperingar" som samlingsbegrepp för olika typer av gäng. Enligt utredningen befann sig år 2010 minst 5 000 svenska ungdomar i riskzonen att bli värvade till ett kriminellt nätverk.

Sociala insatsgrupper

Kristdemokraterna föreslår:

- **Fortsätt att utveckla arbetet med sociala insatsgrupper**

År 2011 gav regeringen Rikspolisstyrelsen i uppdrag att tillsammans med ett antal kommuner initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper för unga som riskerar att bli kriminella. De sociala insatsgrupperna samordnas under ledning av socialtjänsten. En viktig uppgift för insatsgrupperna är att identifiera unga som är i riskzonen för att dras in i kriminella nätverk och utveckla en kriminell livsstil. Men också att stödja de ungdomar som vill hoppa av och lämna en kriminell bana. Insatsgruppernas insatser koncentreras runt de ungdomar som identifierats. Arbetet går ut på att stärka det sociala skyddsnätet kring den unge i skola, arbete och under fritiden. Stöd i skolarbetet och yrkesträning är exempel på åtgärder.

Sociala insatsgrupper är ett strukturerat sätt att samverka kring unga som är i riskzonen för att bli vanekriminella eller unga som behöver stöd och hjälp för att bryta med kriminella nätverk. Pilotverksamhet med sociala insatsgrupper bedrevs mellan juni 2011 och oktober 2012 på tolv platser över hela landet. Rikspolisstyrelsen fick 2013 ett förnyat uppdrag att aktivt stödja arbetet med sociala insatsgrupper. Resultatet av uppdraget ska delredovisas till regeringen senast den 31 oktober 2013 och slutredovisas den 31 oktober 2014. Redovisningen ska visa vilka åtgärder som har vidtagits och vilka resultat det har lett till. Slutredovisningen ska även innehålla en beskrivning av hur Polisens arbete med sociala insatsgrupper ska fortlöpa efter den 1 januari 2015, inom ramen för den nya Polismyndigheten.

Kristdemokraterna ser positivt på sociala insatsgrupper och vill aktivt verka för att arbetet fortsätter att utvecklas.

Fler synliga poliser

Kristdemokraterna föreslår:

- **Fler poliser ska vara synliga i områden med hög brottslighet och i områden med aktiva kriminella gäng**
- **Polisen bör ha ett utvecklat samarbete med varje skola, gärna med en särskilt utnämnd polis knuten till skolan**
- **Polisens volontärverksamhet bör utvecklas**

Internationell forskning visar att ökad direkt patrullering i områden med hög brottslighet fungerar brottsförebyggande. Huvudsakligen baserar sig detta på amerikanska utvärderingar och det finns vissa svårigheter med att överföra erfarenheterna till svenska förhållanden. Brå drar ändå slutsatsen att intensifierad patrullering i områden eller på platser med hög brottslighet är en fungerande åtgärd.⁶⁴

Fler synliga poliser är mycket viktigt för att ungdomsgäng inte ska få känslan av att ha kontroll över vissa bostadsområden och för att öka tryggheten för övriga boende i området. Men för att förebygga och bekämpa brott är det viktigt att det finns ett förtroende mellan polis och ungdomar. Att samarbeta med lokala ungdomsorganisationer bör vara en stående del i polisens arbete.

Polisens arbete med att komma i kontakt med barn och ungdomar innan dessa börjar med kriminalitet är också av stor vikt. Att informera i skolor om polisens arbete är, och bör vara, en viktig del i polisens uppgifter. Polisen bör ha ett utvecklat samarbete med varje skola, gärna med en särskilt utnämnd polis knuten till skolan, som kan lära känna elever och personal och som de kan vända sig till om de blir utsatta för brott. I flera kommuner har man alltmer börjat inse hur viktigt samarbetet mellan polisen, sociala myndigheter, skolan och andra aktörer är. I Värmdö har man en modell, Värmdömodellen, som innebär ett etablerat samarbete mellan dessa instanser. Man har där lyckats korta tiderna för utredning av ungdomsbrott markant, samtidigt som man klarar upp fler brott.⁶⁵

I England har man sedan länge ett system med polisvolontärer, s.k. ”special constabularies”, även kallade ”hobby bobbies”.⁶⁶ År 2006 startade polisvolontärverksamhet i Sverige och finns idag i sju län. Volontäruppdragen handlar om lokalt brottsförebyggande arbete i nära samarbete med närpolis och poliskontor. Volontärerna arbetar frivilligt och utan betalning. Eftersom volontärerna har tät kontakt med polisen före, under och efter pågående uppdrag är de också en direkt länk mellan polis och allmänhet. En utvärdering från Brå visar att generellt sett är både volontärer, samordnare och poliser positiva till volontärverksamheten. Det som främst lyfts fram som positivt är att volontärerna skapar en länk mellan polis och allmänhet, men även att volontärerna avlastar polisen genom att ta på sig en viss typ av uppgifter som polisen inte hinner

---

⁶⁴ Brottsförebyggande rådet (BRÅ) (2011), ”Hot spots för brott i sex svenska städer. En studie av förutsättningarna för platsbaserat polisiärt arbete i Sverige”, Rapport 2011:17

⁶⁵För information om Värmdömodellen, se:

<https://www2.varmdo.se/dman/Document.phx/Webbmapp/SOF/Broschyren+och+faktablad/IFO/V%C3%A4rmd%C3%B6modellen?folderId=%2FWebbmapp%2FSOF%2FBroschyren+och+faktablad%2FIFO&cmd=download>

⁶⁶För statistik om omfattningen av verksamheten, se:

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs10/hosb1410.pdf>

med. Brå menar samtidigt att verksamheten behöver utvecklas. Brå anser att man här kan titta på andra länder med volontärverksamhet och nämner Kanada och England. Volontärerna rekryteras i närsamhället och kan därför fungera som en länk mellan invånarna och den ordinarie polisen. Genom att patrullera och vara synliga kan man minska sådant som narkotikalangning och den upplevda känslan av otrygghet. Därigenom medverkar volontärerna till att motverka att områden tas över av gäng. Polisens volontärverksamhet bör därför utvecklas. Det civila samhället har också en viktig roll att spela för att öka tryggheten på gator och torg. Här kan nämnas vuxna som nattvandrar, kyrkor som serverar pannkakor, idrottsföreningar som har aktiviteter och uppvisningar med mera.

Stärkt skydd för vittnen

Kristdemokraterna föreslår:

- **Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör prövas i Sverige. Det kan exempelvis vara där allvarliga hot från gäng föreligger**
- **I syfte att förbättra skyddet för bl.a. vittnen bör fotograferingsförbudet utvidgas till att gälla även domstolarnas väntrum**

Antalet dömda för övergrepp i rättssak har mer än fördubblats sedan 2000-talets början, enligt siffror från BRÅ. Totalt är det drygt trehundra personer som dömts, av vilka cirka 20 procent är unga gärningsmän i åldrarna 15–17 år, majoriteten är i åldrarna 15–29 år. Under 2011 fick 2 200 rättegångar ställas in på grund av att vittnena eller den åtalade inte dykt upp. Våld och hot om våld är sannolikt i vissa fall orsak till att vittnen uteblir. Därför bör också Sverige införa möjligheten att tillåta anonyma vittnesmål i vissa specifika typer av brottmål, exempelvis där hot från gäng föreligger. En sådan ordning kan bl.a. underlätta för tidigare gängmedlemmar att vittna. Användningen av anonyma vittnen ska vara en exceptionell åtgärd och prövas mycket noggrant. I Norge och Danmark finns möjligheten att vittna anonymt. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna accepterar anonyma vittnen på vissa villkor.

Antalet incidenter ökar i domstolarna. En rapport från Domstolsverket anger att antalet hot mot anställda fördubblades mellan 2009 och 2010. För att vittnen inte ska hängas ut eller hotas är det angeläget att utvidga fotograferingsförbudet till att inte bara gälla i rättssalen utan även i domstolens väntrum. Idag kan bilder på vittnen på ett ögonblick spridas i kriminella nätverk. Därmed ökar risken för att vittnen utsätts för exempelvis hot och utpressning. Det har också hänt att mobiltelefoner har använts för att kalla på ”förstärkning”. Mobiltelefoner kan också användas för att göra ljudinspelningar av det som sker i väntrum och förhandlingsal. Det behövs ett helhetsgrepp på vilka regler som ska gälla för användningen av mobiltelefoner/smartphones i domstolarna.

Hjälp att hoppa av

Kristdemokraterna föreslår:

- **Förbättra utslussningen för unga**
- **Öka stödet till avhoppjourer runt om i landet**

Övergången från ungdomsvård till ett liv i frihet är en kritisk period då risken för en ung person att återfalla i brott är hög. Personer som vill hoppa av behöver hjälp att bryta den onda cirkeln, så de kan leva ett liv utan kriminalitet och droger efter frigivningen. Resultatet påverkas dels av den intagnes vilja att återanpassa sig och dels hur samhället tar emot en person efter frigivningen. De intagna måste ges kraft till att vilja resa upp sina liv och känna att de kommer ges en andra chans och åter kunna komma in i samhället.

Kristdemokraterna anser att den som väl tagit sitt straff och vill återanpassa sig till samhället, också skall få positiv respons, såväl under sin fängelsevistelse som efter. En av kriminalvårdens viktigaste uppgifter är att förhindra att personer fortsätter sin brottsliga bana den dagen de får lämna fängelset. Inte bara för den dömdes egen skull, utan också för att förebygga att fler faller offer för brott. Därför måste verksamheten vara inriktad på en återanpassning inför frigivningen. De som har drogberoenden ska ges behandling. Kriminalvården ska i högre grad utformas med mer fokus på den enskilda människan.

Det är oerhört viktigt att samhällets stöttning fortsätter även efter avtjänat straff genom hjälp till bostad, arbete, utbildning och andra återanpassande åtgärder för att möjligheten att kunna leva ett liv utan brottlighet ska maximeras. När någon friges utan vettig sysselsättning, utan bostad, utan socialt nätverk drivs de återigen rakt i armarna på de kriminella kretsarna.

Det är också här viktigt att betona det civila samhällets betydelse, inte minst när det gäller det sociala sammanhanget. Föreningar bör uppmuntras att finnas med som en del i livet innan och efter frigivningen. Avhoppjourer, dit kriminella kan vända sig när de vill lämna sitt kriminella liv, har sedan flera år drivs av bland andra Exit Fryshuset (främst avhoppare från nazistisk miljö) och Kriminellas revansch i samhället (KRIS).

Polisen i Stockholm har öppnat en försöksverksamhet med en avhoppjour för gängmedlemmar. Bland annat kan gängmedlemmar som vill hoppa av ringa en telefonlinje som är bemannad dygnet runt. De erbjuds då hjälp med skydd samt sociala insatser som skuldsanering, utbildning och drogavvänjning. Sedan hjälplinjen startade i mars 2012 har ett 40-tal personer kontaktat avhoppjouren. En handfull tungt kriminella personer har påbörjat polisens avhoppprogram och fått hjälp att styra bort från den kriminella livsstilen.

Vi vill se att avhoppjourer etableras på fler håll i landet.

Tidiga reaktioner och insatser som minskar risken för brottslig handling

Kristdemokraterna föreslår:

- **Av unga som begår brott ska fler dömas till ungdomstjänst. Påföljden bör ha en tydlig koppling till brottet.**
- **Åklagare ska kunna föreskriva kortvarig ungdomstjänst för ringa brott genom ett strafföreläggande**
- **En särskild nämnd införs som behandlar brott som begåtts av barn under 15 år i en rättsliknande process**
- **Ungdomsdomstolar införs för ungdomar mellan 15 och 18 år, för en snabbare hantering som tydliggör sambandet mellan en brottslig gärning och reaktionen**

Det är viktigt att återkopplingen mellan brott och straff ligger nära i tiden. Det är också önskvärt att undvika bötesstraff för de yngsta brottslingarna, eftersom det kan uppfattas som att man kan köpa sig förbi konsekvenserna av brottsligheten. Därför bör fler unga dömas till ungdomstjänst, även för mer ringa brott. Påföljden ska ha en tydlig koppling till brottet. Om klottrare och vandaler får sanera klotter och återställa efter skadegörelse ökar sannolikheten för en förståelse för brottens konsekvenser och kostnader. Det är viktigt att ungdomstjänsten planeras så att den inte kolliderar med skolarbetet, exempelvis genom att tränga undan tid för läsläsning. Idag döms ungdomstjänst ut i domstol. För att öka användningen av ungdomstjänst föreslår vi att åklagarna ska kunna föreskriva kortvarig ungdomstjänst för ringa brott genom ett strafföreläggande.

Ett barn under 15 år som begår ett brott hanteras idag inte av rättsväsendet, utan när det konstateras att straffmyndighetsåldern ej uppnåtts överförs hanteringen till socialtjänsten. I de många fall läggs den minderåriges brott till handlingarna. Samhället måste reagera på de riktigt unga ungdomarnas brottslighet tidigare än vad som sker i dag. Det faktum att personer under 15 år inte är straffmyndiga utnyttjas ibland ganska hänsynslöst av kriminella gäng. För att motverka att unga under 15 år utnyttjas för att utföra brott i äldre gängmedlemmars ställe måste samhällets reaktioner när unga begår brott bli tydligare och kraftfullare. Därför bör en domstolsliknande nämnd – en barnbrottsnämnd – inrättas. Denna ska behandla ärenden där barn under 15 år begått ett allvarigare brott eller ett brott av strategisk karaktär, dvs sådana brott som ofta leder till fortsatt kriminalitet. De närmare formerna för barnbrottsinstansens sammansättning och arbetsformer bör utredas närmare.

Regeringen har de senaste åren vidtagit ett flertal åtgärder med utgångspunkt i att reaktioner mot brott som begås av unga måste komma snabbt och vara tydliga. Ju tidigare och tydligare samhället reagerar när unga begår brott, desto större är möjligheten att bryta den negativa utvecklingen. Bland annat har ett antal ändringar i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare gjorts i syfte att utreda fler brott som begåtts av unga.

Ett huvudsakligt syfte med ändringarna var att förbättra socialtjänstens underlag för bedömningen av vilka stödjande insatser som behöver sättas in i förhållande till barn under 15 år som begår brott. Lagändringarna syftade också till att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan polis och socialtjänst vid utredningar mot barn under 15. Ett ytterligare syfte med ändringarna var bl.a. att bättre tillgodose brottsoffrets intresse av personlig upprättelse och ersättning för skada.

Brottsförebyggande rådet har fått i uppdrag att utvärdera lagändringarna och det är viktigt att fortsätta arbetet med att förbättra socialtjänstens insatser och nå ökad föräldranärvaro vid förhör.

Det finns idag regler om särskilda kompetenskrav på åklagare och domare i mål som rör ungdomar, men reglerna efterlevs inte alltid. För att säkerställa att rätt kompetens finns när ungdomar döms i domstol föreslås att brott som begås av personer mellan 15 och 18 år ska hanteras av en särskild ungdomsdomstol. Det är särskilt viktigt att samhällets handläggningstid för ungdomsbrott kortas. Särskilda ungdomsrotlar ska inrättas vid åklagarmyndigheterna. De som handhar fall med ungdomar hos polis, åklagare och domstol ska ges särskild utbildning.

Bättre stöd till unga brottsoffer

Kristdemokraterna föreslår:

- **Av domstolen utdömt skadestånd ska betalas ut direkt från staten till brottsoffret när en dom vunnit laga kraft. Det är sedan statens uppgift att kräva in pengarna från den dömde. Detta bör gälla person- eller sakskada enligt skadeståndslagen.**
- **Verksamheten med stödcentrum för unga brottsoffer byggs ut till att omfatta hela landet.**

Av olika skäl blir brottsoffret idag ofta utan det skadestånd som har utdömts, eller får nöja sig med ett lägre belopp. Ibland krävs en lång byråkratisk process för att brottsoffret ska få sitt skadestånd utbetalat. För flertalet brottsoffer upplevs detta, att återigen behöva förklara vad som har hänt och dessutom motivera varför de ska ha ut de pengar som domstolen redan har tilldömt dem, som ett ifrågasättande av deras trovärdighet, vilket i sin tur bidrar till en fortsatt känsla av att vara utsatt. Därför föreslår vi att skadestånd ska betalas ut direkt från staten till brottsoffret när en dom vunnit laga kraft. Det är sedan statens uppgift att kräva in pengarna från den dömde. Detta bör gälla person- eller sakskada enligt skadeståndslagen.

Den som utsatts för brott behöver ofta få uttrycka sina känslor, tankar och åsikter för att bearbeta händelsen. Stödcentrum för unga brottsoffer drivs av olika kommuner och har frivilliga stödpersoner kopplade till sig. I Stockholms län är stödcentra placerade vid polisstationerna. Den unge brottsutsatte får en stödperson som också är jurist och kan förklara hur rättsväsendet fungerar och varför exempelvis åklagare och domstolar agerar som de gör. Stödcentrum kan också erbjuda medling mellan brottsoffer och förövare. Stödcentrum för unga brottsoffer bör få ökat stöd. Verksamheten bör byggas ut så att den omfattar hela landet. Flera kommuner kan samverka om ett centrum.

Medling

Kristdemokraterna föreslår:

- **Kommunerna ska bli skyldiga att alltid erbjuda medling även i de fall där gärningspersonen uppfyller medlingslagens kriterier, oavsett de inblandade personernas ålder.**
- **En nationell samordnare för medling ska tillsättas med uppdraget att sprida fungerande verksamhet i landet.**

Medling innebär att en gärningsman och en målsägande möts inför en medlare för att tala om brottet och följderna av detta. Den skall ske i bägge parterns intresse. Att en förövare kan be om ursäkt och få insikt om skadorna av sitt handlande kan vara än mer effektivt när det gäller ungdomar. Medling kan också ses som en rehabiliteringsåtgärd för den som utsatts för brott. Här kan man få svar på frågor som ”varför hände det just mig?” och ”behöver jag vara rädd för dig i framtiden?”. Idag är kommunerna skyldiga att erbjuda medling då gärningspersonen är under 21 år. Detta innebär återigen att gärningspersonens förhållanden står i fokus. Kristdemokraterna har föreslagit att kommunerna ska bli skyldiga att erbjuda medling oavsett de inblandade personernas ålder.

Socialstyrelsen har följt upp medlingsverksamheten i Sverige och funnit att det inte fungerar som det var tänkt i alla kommuner. Kristdemokraterna föreslår därför att en nationell samordning för medling inrättas, som kan tydliggöra och följa upp samverkansparternas uppdrag och ansvar.

Barn i utsatta situationer – stärk det förebyggande arbetet

Social Impact Bonds

Kristdemokraterna föreslår:

- **En försöksverksamhet med s.k. Social Impact Bonds ska prövas. Projektet ska utvärderas och om det faller väl ut bör metoden permanentas och införas på fler områden.**

Social Impact Bonds (SIB) är ett sätt att arbeta förebyggande där privat, ideell och offentlig sektor samarbetar. Systemet bygger på att det offentliga formulerar klara och tydliga målsättningar inom ett visst område, exempelvis att minska antalet unga som återfaller i brott efter avtjänat straff eller att minska droganvändning hos unga. Därefter avsätts en budget för projektet. En extern organisation tar på sig uppdraget och investerar i projektet. Det ges frihet att pröva innovativa lösningar. Då den tid har gått då målen ska vara uppnådda utvärderas resultaten. Om de fastställda kvantitativa målen mått nåtts betalas ersättning ut, annars inte, åtminstone inte till fullo. Detta är ett sätt att kombinera prestationsbaserade ersättningar och marknadsmekanismer för att få ett mer effektivt förebyggande arbete.

I Storbritannien genomfördes år 2010 ett pilotprojekt. Det brittiska justitiedepartementet kontrakterade det privata bolaget Social Finance, som jobbar med finansiella lösningar för sociala projekt, för att minska återfall till brott. Social Finance finansierade projektet via egna medel. För att utföra arbetet anlätades bl.a. S:t Giles Trust som är specialiserade på att genom utbildning och social kontakt minska återfall i brott. Om återfallen första året efter fängelsevistelse minskar med minst 7,5 procent belönades Social Finance av departementet, annars går de med förlust. Ett liknande projekt har prövats i USA där staden New York tecknade avtal med Goldman Sachs. I det fallet var vinsten på satsat kapital 10 procent om målsättningarna uppnåddes, annars fick Goldman Sachs ta en förlust.

Enligt ett räkneexempel från en projektgrupp i Kalmar, så kostar ett barn som hamnar snett under sin uppväxt (5-15 år) omkring 1 681 000 kronor i extrainsatser. Ett förebyggande arbete kan potentiellt föra med sig enorma mänskliga och ekonomiska vinster. Eftersom poängen med Social Impact Bonds är att verka förebyggande i utsatta grupper, så tror Kristdemokraterna att detta kan bli ett bra sätt att frigöra nytt kapital, att hitta nya innovativa lösningar och att skapa starkare drivkrafter att arbeta förebyggande.

Social Impact Bonds har förutsättningar att verka till alla sektorernas fördel :

- Det offentliga betalar bara om man kan påvisa att insatserna har haft den avsedda effekten.
- Avtalet sluts mellan det offentliga och investerarna. Det medger en stor flexibilitet genom hela processen – olika aktörer i det civila samhället kan användas i olika faser.
- Den organisation som tar på sig uppdraget och går in med kapital och tar en risk har friheten att utforma insatser som ska ge önskad effekt. Det uppmuntrar nytänkande och utveckling av

idéer och metoder eftersom företag och organisationer inte är bundna att göra på ett visst, förutbestämt sätt.

- Ideella organisationer tar inte den ekonomiska risken för insatserna, vilket vore fallet om de själva slöt avtal där ersättning från det offentliga var villkorad till att effekten nås.
- Investerare har både sociala och ekonomiska incitament för att få insatserna att lyckas.
- Den ideella sektorns innovationskraft utnyttjas maximalt genom att den får stor frihet i att utforma metoderna för att nå de uppsatta målen. Tendensen har annars varit att staten detaljstyr alltmer av den ideella sektorn och därmed komprometterar sektorns särart.

Social Impact Bonds kan sannolikt inte användas på alla välfärdsområden. Grundkraven är att målgruppen för insatserna är tydligt avgränsade och att målen är tydliga och mätbara. Exempel kan vara att hindra ungdomskriminalitet, suicidprevention, att minska antalet hemlösa eller förebygga drogmissbruk.

Barn i ekonomisk utsatthet

Kristdemokraterna föreslår:

- **En politik mot att barn ska växa upp i ekonomisk utsatthet bör vila på två ben. Den bör dels inrikta sig på orsakerna till familjens bristande ekonomi och på att förändra människors livssituation på lång sikt, men också på att förbättra utsatta gruppers ekonomiska standard när de finns i en utsatt situation.**

Barns ekonomiska situation beror på familjens ekonomi som i sin tur beror av en rad olika faktorer. Till de mer uppenbara inkomstrelaterade faktorerna hör föräldrarnas inkomst, hur förhållandet mellan inkomster och konsumtion ser ut och familjens möjlighet att spara pengar. Men det finns därutöver icke-inkomstrelaterade faktorer som i stor utsträckning kan påverka hushållsekonomi negativt, såsom bristande föräldraskap, instabil familjesituation, arbetslöshet, låg utbildningsnivå, missbruksproblem, stor skuldsättning samt psykisk och fysisk ohälsa.

Sett i ett internationellt perspektiv har Sverige en låg andel ekonomiskt svaga barnfamiljer. Till viss del kan detta förklaras av en generös och ambitiös familjepolitik. Den ekonomiska betydelsen av familjepolitiken är relativt stor för Sveriges barnfamiljer och ökar ju fler barn som finns i hushållet. För ensamstående föräldrar med två eller flera barn utgör de ekonomiska familjestöden omkring en fjärdedel av den disponibla inkomsten. För sammanboende utgör familjestöden omkring en tiondel av disponibelinkomsten. Även andra transfereringar och subventioner för exempelvis förskola har mycket stor betydelse för barnfamiljernas ekonomiska levnadsstandard.

Ett aktivt politiskt arbete för att motverka ekonomisk utsatthet och alltför stor ekonomisk ojämlikhet är angeläget. Hur låter det sig bäst låter göras? Vår uppfattning är att det offentliga så långt det är möjligt ska stödja familjer och enskilda till att förändra sin livssituation på ett sådant sätt att orsakerna till den ekonomiska utsattheten angrips.

Arbetet med att hindra att barn växer upp i social och ekonomisk utsatthet måste därför vila på två ben. Ett långsiktigt arbete för att bekämpa ekonomisk utsatthet handlar om att ge människor stöd att rusta sig för att förbättra sin egen ekonomi.

Huruvida barn och familjer befinner sig i ekonomiska utsatthet genom att de har låga inkomster i absoluta eller relativa termer eller har en låg materiell standard är relevanta mått. Men familjens samlade resurser och kapital är också intressant – ekonomiskt, socialt, kulturellt och kunskapsmässigt. Det är trots allt skillnad på en familj som tillfälligt har låg inkomst på grund av att föräldrarna studerar på universitet eller högskola jämfört med en familj där den låga inkomsten beror på långvariga missbruksproblem. Och generella ekonomiska stöd för att hjälpa dessa olika familjer får helt olika effekt.

Vi måste kunna se att ekonomisk utsatthet är något mycket mer och annorlunda än tillfälligt låg inkomst. Om debatten om barn i ekonomisk utsatthet enbart tar sin utgångspunkt i inkomststandarden ett visst givet år reduceras lätt de politiska lösningarna till att bara ta sikte på det korta perspektivet och nya och höjda stöd och bidrag.

Detta kommer fortsatt vara viktigt och Kristdemokraterna har i regeringsställning varit drivande för att förbättra stödet till barnfamiljerna för att bland annat lindra effekterna av den ekonomiska krisen. Bland annat har flerbarnstillägget höjts samt bostadstillägget för dem med sjukersättning. Möjligheterna att arbeta för dem med sjukersättning utan att förlora sin ersättning har förbättrats, och det har blivit möjligt för ensamstående att vid egen sjukdom överlåta tillfällig föräldrapenning till annan. Den barnrelaterade delen i bostadsbidraget har höjts. Grundnivån i föräldrapenningen har höjts kraftigt. Det blir vidare möjligt för den som har försörjningsstöd (socialbidrag) att behålla en del av det vid förvärvsarbete. Sådana åtgärder är viktiga såväl för att höja den ekonomiska standarden för utsatta barnfamiljer som för att se till att samhället inte glider isär alltför mycket.

Men bidrag kan bli kontraproduktiva om de utformas på fel sätt och om det inte samtidigt genomförs åtgärder som syftar till att stärka familjens egen förmåga att stå på egna ben, till att stärka familjens samlade kapital. Därför är åtgärder för arbete och utbildning mycket viktiga för att reducera den ekonomiska utsattheten, inte minst på längre sikt. Bidrag och stöd kan aldrig kompensera fullt ut. Därför är det viktigt att fördelningspolitiken vilar på två ben – välfungerande stöd för dem som befinner sig i ekonomisk utsatthet, men det är också viktigt att utveckla nya sätt att mäta ekonomisk utsatthet som mer fångar orsakerna till utsattheten. Vi tror också att det behövs mer fokus på omställning och att stärka familjens egen förmåga.

Det är främst två barnfamiljstyper som riskerar att leva med en låg ekonomisk standard – familjer med utländsk bakgrund och ensamstående föräldrar, i synnerhet de med flera barn. För att komma åt den barnfattigdom som förekommer i Sverige tror vi därför att det är viktigt med satsningar inom främst två områden – integration och föräldrasamarbete.

Förbättrat föräldrasamarbete

Kristdemokraterna föreslår:

- **Föräldrar bör få råd och stöd för att i större utsträckning komma överens om avtal om underhållsbidrag istället för att reglera underhåll via underhållsstöd**

Stöden till särlevande föräldrar bör förbättras i syfte att underlätta föräldrasamarbete. Ekonomiskt utsatta barn till särlevande föräldrar skulle ha det betydligt bättre om föräldrarna frivilligt kommit överens om underhållsbidrag istället för det statliga underhållsstödet. Enligt beräkningar i utredningen *Fortsatt föräldrar - om ansvar, ekonomi och samarbete för barnets skull* (SOU

2011:51) skulle de ekonomiskt mest utsatta barnen i genomsnitt ha hela 1 000 kronor mer i månaden om föräldrarna istället för att få underhållsstöd kom överens om att själva reglera underhållet för barnet. I debatten om barnfattigdom är det vanligt att rikta kraven mot det politiska systemet, ökade bidrag ska lösa allt. Debatten om barnfattigdomen skulle ha sett annorlunda ut om fler föräldrar är med och tar sitt ansvar.

Främja psykisk hälsa

Att stödja familjer och föräldrars möjligheter att vara närvarande i sina barns liv tror vi är en av de viktigaste åtgärderna för att främja psykisk hälsa hos barn och unga. Liksom att satsa på förbättrad kvalitet inom barnomsorg och skola. Men ökad förekomst av psykisk ohälsa är ett problem som inte enbart berör Sverige utan drabbar många länder. Sannolikt hänger utvecklingen samman med globala förändringar som bland annat medför ett allmänt högre tempo i samhället, ökad informationsstress och högre krav på arbetsmarknaden som försvårar etablering. Därför behöver vi i förebyggande syfte stärka de strukturer och gemenskaper som våra barn och unga finns i, såsom familj och skola, och underlätta etablering på arbetsmarknaden. Men vi behöver också stärka tillgången till vård för de unga som drabbas av psykisk ohälsa.

Barn och unga som har, eller riskerar att utveckla, psykisk ohälsa är ett högt prioriterat område för Kristdemokraterna. I regeringsställning har vi varit pådrivande för en förstärkt vårdgaranti inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri. Sedan 2007 har regeringen årligen avsatt 214 miljoner kronor till de landsting som erbjuder tid för en bedömning inom högst 30 dagar och därefter en beslutad fördjupad utredning eller behandling inom högst 30 dagar.

Under hösten 2011 enades regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om en överenskommelse med ett handlingsprogram för att utveckla kunskapen om och vården av unga med självskadebeteende. Målsättningen med handlingsprogrammet är att förebygga självskadebeteenden och skapa ett bättre tidigt omhändertagande genom att skapa en struktur som bättre tillgodoser dessa personers behov av vård och på så sätt minska antalet unga med självskadebeteende.

I juni 2011 enades regeringen och SKL om ett vidareutvecklat projekt som bygger på tidigare erfarenheter från det s.k. modellområdesprojektet som regeringen finansierade under perioden 2009–2011. Målet med det nya projektet, Psykn-projektet, är att utveckla och implementera effektiva strategier för hälsofrämjande insatser och för vård- och stödinsatser på rätt nivå för barn med eller risk att utveckla psykisk ohälsa.

Vidare har regeringen tecknat en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting som innebär att barn och ungar kommer att vara prioriterade i den prestations- och resultatbaserade modellen i den årliga överenskommelsen med SKL om stöd till riktade insatser inom området psykisk ohälsa.

Kristdemokraterna föreslår:

- **Utveckla och förbättra tillgängligheten till den första linjens sjukvård och den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri.**
- **Utveckla kunskap och metoder för att identifiera riskgrupper samt metoder för att rikta särskilda förebyggande insatser till barn och unga.**

- **Intensifiera arbetet mot självskadebeteende, självmordsförsök och självmord hos barn och unga.**
- **Bidra till samverkan och samordning mellan huvudmännen vid insatser riktade till barn och unga med psykisk ohälsa samt komplexa sjukdomstillstånd och funktionsnedsättningar**

Psykisk ohälsa hos barn och unga kan i många fall vara ett stort hinder i barns och ungas personliga utveckling och deras möjligheter till etablering i samhället. Vuxna med allvarlig psykisk ohälsa har många gånger haft kontakt med socialtjänsten eller barn- och ungdomspsykiatri under tonåren.

Det har visat sig att de erbjudna insatserna inte har gett dem och deras familjer tillräcklig hjälp att vända en negativ utveckling. Det finns stora vinster med att så tidigt som möjligt identifiera och med effektiva metoder behandla psykisk ohälsa hos barn och unga. Tidiga insatser vid psykisk ohälsa förutsätter att tecken på problem uppmärksammas tidigt. Två grundläggande förutsättningar för detta är att det finns god kompetens bland dem som träffar barn och unga att känna igen tidiga tecken på psykisk ohälsa och att det finns god tillgänglighet till bedömning, utredning och behandling när det är nödvändigt. Det gäller både vård- och stödinsatser på specialistnivå och i första linjen (t.ex. på barn- och mödravårdscentralerna, i primärvården och inom elevhälsan).

För barn som lever i en komplex situation, har omfattande behov eller allvarliga sjukdomstillstånd krävs det dessutom att behoven möts med ett helhetsperspektiv, vilket förutsätter en god samordning mellan olika verksamheter och huvudmän. Detta ska bl.a. ske genom dokumentation och uppföljning genom individuella planer.

En stor grupp inom den psykiatriska vården är unga med självskadeproblematik och det gäller framförallt flickor och unga kvinnor. År 2009 genomfördes en inventering av heldygnsvården och då framkom det att patienter med självskadebeteende var en grupp som var svår att ge bra vård och att de utsattes för mycket tvångsvård och tvångsåtgärder. Kunskap och erfarenheter bör samordnas och spridas så att aktuella verksamheter runt om i landet kan arbeta förebyggande och erbjuda bra behandling. Det handlar om att skapa en struktur som arbetar förebyggande och som bättre kan tillgodose denna grupps behov av vård.